

howto

จับให้ได้ว่าใคร “มั่ว”

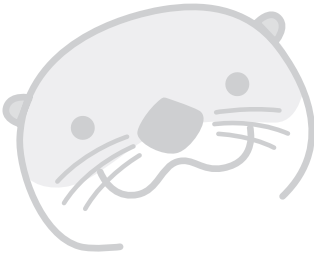
The Life-changing Science of Detecting Bullshit

จอห์น วี. เพโทรเซลลี

เขียน

จินดารัตน์ ธรรมรงวุกย์

แปล

ก า ร อ่ า น คื อ ร าก ร ู า น ที่ ส ำ ค ัญ

หนังสือคุณภาพ
โดยอมรินทร์กรุ๊ป

คำนำสำนักพิมพ์

เรื่อง “ปั้นน้ำเป็นตัว” หรือที่ภาษาอังกฤษเรียกว่า “Bullshit” นั้นมีมานานเนกาเร แต่หลายคนก็ยังแยกไม่ออก และมักจำสับสนกับเรื่อง “โกหก” ซึ่งดูเผินๆ อาจจะไม่ต่างกันนัก แต่ถ้าเพ่งมองดูดีๆ แล้วพวกมันมีความต่างอยู่อีกขยเลขทีเดียว โดยตัวตั้งต้นที่เราต้องมองหาคือ “ความตั้งใจ” ในการนำเสนอเรื่องราวบางอย่าง

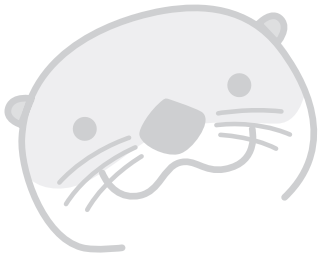
คนโกหกจะพยายามสร้างเรื่องเพื่อ “ปกปิดหรือเปลี่ยนแปลง” ความจริง ทว่าคนปั้นน้ำเป็นตัวจะสร้างเรื่องโดย “ไม่สนใจ” ความจริงแต่อย่างใด

และนี่คือสาเหตุที่จอห์น จี. เพโทรเซลลี ผู้เขียนหนังสือเล่มนี้พยายามบอกเราว่า ทำไมเรื่องปั้นน้ำเป็นตัวจึงอันตรายยิ่งกว่าเรื่องโกหก คุณลองนึกสภาพคนโกหกที่ต้องคอยพะว้าพะวังว่าพูดอะไรไป แล้วต้องพูดอะไรต่อ เพื่อปกปิดว่าโกหกตรงไหนไปบ้าง ไหนจะต้องคอยระวังสีหน้าท่าทางไม่ให้ใครจับได้ได้ ดูท่าคนโกหกคนนี้จะถูกเปิดโปงในไม่ช้า

ในขณะเดียวกัน คนที่ปั้นน้ำเป็นตัวกลับพาลามเรื่องราวต่างๆ ได้แบบน้ำไหลไฟดับ โดยไม่สนสี่สนแปดว่าอะไรจริงหรือไม่จริง คนพวกนี้จึงดูน่าเชื่อถือเมื่อมองจากภายนอก เพราะพวกเขา “มั่นใจ” ในสิ่งที่ตัวเองกำลังพูด และไม่ต้องคอยพะวงว่าจะปล่อยไก่อเมื่อไร อย่างว่าแต่เปิดโปงเลยเรามีแต่จะหลงเชื่ออย่างสนิทใจเสียด้วยซ้ำ

นี่ไง คุณพอจะมองออกคร่าว ๆ แล้วสิว่าความอันตรายที่ว่ามันอยู่ที่ตรงไหน เพราะนอกจากจะสูญเสียความคิดของตัวเองแล้ว คุณอาจจะต้องเสียเงิน เสียทอง เสียเวลา เสียความสัมพันธ์ดีๆ อีกมาก เหมือนในหนังสือเล่มนี้ที่จอห์นได้เล่าเป็นบทเรียนไว้หลายเรื่อง

นอกจากบทเรียนราคาแพงที่เราโชคดีไม่ต้องไปเจอกับตัวแล้ว จอห์นยังได้นำเสนอวิธีคัดกรองเรื่องปั่นน้ำเป็นตัวอย่างเป็นระบบ วิธีการแอบเกรดเกราะป้องกัน รวมถึงวิธีการเผชิญหน้าเหล่าเซียนที่ชอบปั่นน้ำเป็นตัวทั้งหลาย ซึ่งนอกจากจะนำไปใช้จริงได้ง่ายๆ แล้ว ยังอ่านสนุก คุณจะสามารถเอาตัวรอดได้ในทุกสถานการณ์ คิดได้อย่างมีวิจารณญาณมากขึ้น และเรื่องปั่นน้ำเป็นตัวยังไงก็ไม่มีทางทำอะไรคุณได้อีกต่อไป

howto

ทดลองอ่าน

แด่นักจับโป๊ะสุดที่รักของผม

เซฟคอมอยและเซฟซัมบาที่คอยจับโป๊ะผมในเวลาที่ต้องการที่สุด

และให้เกียรติผมในเวลาที่สมควรได้รับน้อยที่สุด

สมัยปี 1982 ผมเคยโยนลูกหนังได้ไกลถึงเศษหนึ่งส่วนสี่ไมล์
นี่พูดจริงนะ วางเงินเท่าไรก็ตามถ้าเกิดผมเขวี้ยงบอลข้ามเขาได้
จริงนะคุณ ถ้าได้ขอยอมให้ผมลงควอเตอร์ที่สี่ [นั่น] ปานนี้เราได้เป็น
แชมป์ระดับรัฐไปแล้วแบบไม่ต้องสงสัยเลย ผมก็ไม่สงสัยเลยสักนิด
หัดเชื่อบ้างเหอะว่าอะไรๆ ก็ต่างไปจากที่เป็นอยู่นี้ได้ ไม่งั้นปานนี้นะ
ผมได้เป็นนักฟุตบอลอาชีพไปแล้ว ผมคงทำเงินได้หลายล้านดอลลาร์
แล้วก็อยู่ในคฤหาสน์หลังใหญ่บึ้มที่ไหนสักแห่ง นึกภาพออกไหม
นอนแช่อ่างน้ำร้อนกับแม่หวานใจสบายใจเฉิบไปเลย

- ลุงริโก้ (ภาพยนตร์เรื่อง *Napoleon Dynamite*)

ความจริงนั้นชวนงงง ต้องพยายามจึงจะประมวลผลได้ ความจริง
อาจย้อนแย้งกับสัญชาตญาณ สวนทางกับอคติที่ฝังรากลึก ความจริง
อาจไม่สอดคล้องกับสิ่งที่เราหวังสุดใจให้เป็นจริง แต่ความพึงใจของเรา
ไม่อาจตัดสินว่าอะไรจริงแท้

- คาร์ล เซแกน

สารบัญ

บทนำ : การปั่นน้ำเป็นตัว (Bullshit) คืออะไร	1
1. ต้นทุนของเรื่องปั่นน้ำเป็นตัว : ไลน์ การปั่นน้ำโก่งราคา และแบบวัดบุคลิกภาพไมเออร์ส-บริกส์	29
2. อาการหลงเชื่อเรื่องปั่นน้ำเป็นตัว : เบอร์นาร์ดกับแก๊งหลงเชื่อ เรื่องปั่นน้ำเป็นตัว	67
3. เมื่อไรและทำไมคนเราจึงปั่นน้ำเป็นตัว : เรียนรู้เพื่อนไ้ และจับสังเกตสัญญาณ	111
4. นักปั่นน้ำเป็นตัว : ดิกลาส โดบิลด์ และดีฟิค	149
5. ห้องควบคุมตรวจจับเรื่องปั่นน้ำเป็นตัว : เกิดทอล์ก และเรื่องปั่นน้ำเป็นตัวสิบห้า นาที	185
6. นักจับโป๊ะมือโปร : รกมือสอง เพชร และอสังหาริมทรัพย์	223
บทสรุป : ชีวิตที่ปราศจากเรื่องปั่นน้ำเป็นตัว : ตรวจจับ คัดกรอง ไตร่ตรองได้ดีขึ้น	259
คำขอบคุณ	280
ภาคผนวก : ปัญหาในการคิด	283

“

คำโกหกคือการงใจบิดเบือนหรือปกปิดความจริง
ขณะที่คำกล่าวอ้างป็นน้ำเป็นตัวนั้นพรั่งพรูออกมา
โดยไม่สนใจความจริงเลยสักนิด

”

บทนำ

การปั่นน้ำเป็นตัว (Bullshit) คืออะไร

bull-shit (bo'ol'shit') คำสแลงสากล คำนาม 1. ภาษาที่โง่เง่า, หลอกลวง, หรือโอ้อวด 2. สิ่งที่เราว่า, กลิ้งกลอก, หรือไม่ซื่อสัตย์ 3. วาจาหรือพฤติกรรมสามหา bull-shit-ting, bull-shit-ing, bull-shits อกรรมกริยา 1. พูดอย่างโง่เง่าหรืออวดดี 2. เกี่ยวกับการสนทนาที่ไม่มีมูล สกรรมกริยา พยายามชี้แนะในทางที่ผิดหรือหลอกลวงด้วยการพูดพล่ำมไปเรื่อย bull-shit-ter คำนาม

ในเดือนกุมภาพันธ์ปี 2017 เพียงสองวันก่อนการแข่งขันเอ็นบีเอฮอลล์ออฟเฟมปีนั้น นักบาสซูเปอร์สตาร์ ไครี เออร์วิง อ้างคำชวนสะดุดหูไว้ในพอดแคสต์ ซึ่งไป ๆ มา ๆ ดันได้รับความสนใจยิ่งกว่าการแข่งขันเสียอีก ไครีกล่าวว่า

“นี่ไม่ใช่ทฤษฎีสมคบคิดนะคุณ คือว่าโลกเราแบน โลกเราแบนครับ โลกเราแบน...แต่ที่ผมโดนยัดใส่สมองมาตลอดคือโลกเรามันกลม แต่ถ้าคุณลองคิดจริงๆ จัง ๆ จากสภาพพื้นที่ที่เราเห็นเวลาเดินทาง เวลาเราเคลื่อนที่ บวกกับความจริงที่ว่า

คือคุณนึกภาพออกจริง ๆ หรือว่าเราหมุนรอบดวงอาทิตย์และดาวทุกดวงเรียงกันเป็นแถบ หมุนรอบตัวเองเท่านั้นเท่านั้นวันแล้วตัวเราก็ต้งฉากกับทุกอย่างที่เกิดขึ้นบนดาวพวกนี้ [วาดนิ้วเป็นรูปเครื่องหมายคำถามตอนพูดคำว่าดาว] เพราะทุกอย่างที่เราส่งไป หรือที่พวกเขาอยากบอกว่าส่งไป มันไม่ได้อะไรกลับมาเลย...ไม่มีข้อมูลที่เป็นรูปธรรมอะไรเลยนอกจากข้อมูลที่พวกเขาให้เรา มา พวกเขางงใจงงงมุกให้เราเชื่อหรือไม่เชื่ออะไร แต่ความจริงก็อยู่ตรงนั้นนั่นแหละ คุณแค่ต้องออกไปหากันหน่อย”

ไม่ได้มีแค่ใครที่เชื่อในเรื่องนี้ เมื่อองค์กรสำรวจออนไลน์อย่างยูโกฟ ทำแบบสำรวจถามผู้ใหญ่จำนวน 8,000 คนในสหรัฐฯ ในหัวข้อที่ว่า “คุณเชื่อว่าโลกกลมหรือโลกแบน” ผู้ตอบแบบสอบถาม 84 เปอร์เซ็นต์เท่านั้นที่มั่นใจว่าโลกกลม อีก 5 เปอร์เซ็นต์แสดงออกว่ายังกังขา 2 เปอร์เซ็นต์ยืนยันกรานว่าโลกแบน และ 7 เปอร์เซ็นต์บอกว่าไม่มั่นใจ มีหน้าซ้ำผู้ติดตามเพจเฟซบุ๊กสมาคมโลกแบนกว่า 226,000 คน ยังคัดค้านแนวคิดเรื่องความโค้งของโลกด้วยการเผยแพร่ความเชื่อผิด ๆ ว่าโลกแบน แต่ครั้นพอมีคนอย่างไคร้ เออร์วิง นักบาสชื่อดังระดับโลก ที่มีผู้ติดตามทวิตเตอร์กว่า 4 ล้านคนโพทนาคำกล่าวอ้างเช่นนี้ ก็ย่อมได้รับความสนใจมากมาย

ว่าแต่ใครเชื่อในสิ่งที่ตัวเองพูดจริงๆ หรือเขาแค่ปั่นน้ำเป็นตัว

ในฐานะนักสังคมศาสตร์ ผมไม่มรับคำกล่าวอ้างของใครมาขบคิดอย่างจริงจัง ผมไม่ได้จริงจังเพราะคิดว่าใครพูดถูกหรือผิด ผมรู้ คำกล่าวอ้างของเขาฟังดูเข้าท่าพอ ๆ กับการมานั่งเถียงกันว่าดวงจันทร์ทำมาจากชีส...เหวอ

แต่ที่ผมจริงจังเพราะในฐานะนักวิจัยที่ศึกษาเรื่องปั่นน้ำเป็นตัว
คำกล่าวอ้างของใครตรงกับแบบแผนพฤติกรรมที่ผมเห็นว่ามีพลิกแพลง
ใช้ประโยชน์ครั้งแล้วครั้งเล่า ความเชื่อเรื่องโลกแบนจะสมเหตุสมผล
ก็ต่อเมื่อมีหลักฐานอันจริงแท้ว่ามีแผนสมคบคิดปลอมแปลงเรื่อง
การสำรวจอวกาศที่มีมานานหลายทศวรรษ มีคำคัดค้านจากวิทยาศาสตร์
หลากหลายแขนง หรือมีการค้นพบพลังและกฎธรรมชาติใหม่ ๆ แต่
เรื่องของเรื่องก็คือไม่มีอะไรอย่างที่ว่ามาเลย จะมีก็แต่กรอบความคิด
ที่ละเลยหลักฐานและข้อเท็จจริงโดยสิ้นเชิงเท่านั้นเอง พุดง่าย ๆ ก็คือ
มีแต่เรื่องปั่นน้ำเป็นตัวล้วน ๆ

เป็นใครเองที่ยุให้เราแสวงหาความจริงด้วยการหาข้อมูลที่เป็นรูปธรรม
และ “หัดค้นคว้าดูเสียบ้าง” นี่เป็นกระบวนการสุดอมตะของพวกปั่นน้ำ
เป็นตัว พวกเขาจะمينหลักฐานที่มีอยู่อย่างท่วมท้นและน่าเชื่อถือด้วยการ
การพูดเป็นนัยประมาณว่าคำตอบที่แท้จริงไม่ได้อ้างอิงจากหลักฐาน
ที่ยอมรับกันโดยทั่วไป หรือบอกว่าจริง ๆ แล้วไม่มีใครรู้ความจริงหรอก
ไปโนนเลย แม้ผมจะแสร้งทำเป็นไม่รู้ว่่าที่ใครพูดว่า “ศึกษา” “ค้นคว้า”
นั้นหมายความว่าอะไร แต่ถ้าเขาตั้งคำถามเรื่องรูปทรงของโลกอย่างเป็นทางการ
วิทยาศาสตร์ละก็ เขาจะรู้ทันทีว่าคำตอบไม่ใช่ “แบน” อย่างแน่นอน

ถ้าใครอยากตั้งคำถามอย่างเป็นทางการเป็นวิทยาศาสตร์ เขาก็ควรจะเหลือบแล
หลักฐานทางวิทยาศาสตร์ที่รื้อให้ศึกษาอยู่ทนโท่ในประเด็นนี้ดูสักหน่อย
พวกนักวิทยาศาสตร์ชอบกันนักเรื่องการใช่วิธีการวิเคราะห์แบบนี้
เพราะการประเมินเชิงวิพากษ์ผลงานวิจัยสักตั้งหนึ่งมันง่ายกว่า (ผลาญ
ทั้งเวลาและเงินทุนน้อยกว่า) การทดลองด้วยตัวเอง ในเมื่อมีหลักฐาน
ที่บันทึกไว้อย่างดีอยู่แล้ว

ยกตัวอย่าง เงามของโลกที่ปรากฏบนดวงจันทร์เมื่อโลกเคลื่อนที่ผ่าน

ระหว่างดวงจันทร์กับดวงอาทิตย์ (ซึ่งก็คือจันทร์ปราคานันเอง) ความจริงที่ว่าดวงอาทิตย์ขึ้นและตกไม่ได้เกิดขึ้นเวลาเดียวกันทั่วโลก ทศนิยมภาพที่เรามองเห็นยามอาทิตย์อัสดง รูปทรงของดาวเคราะห์ดวงอื่นๆ กับข้อเท็จจริงที่ว่าโครงการวิจัยอวกาศทั่วโลกได้รวบรวมภาพถ่ายดาวเทียมไว้จำนวนมหาศาล ทั้งหมดนี้สนับสนุนความเชื่อว่าโลกไม่ได้แบน นักคิดอย่างมีวิจารณญาณให้การให้เหตุผลโดยอ้างอิงจากหลักฐาน ผมกล้าพูดได้เลยว่าโลกเป็นทรงกลม ทำไมนะหรือ เพราะแหล่งสืบค้นข้อมูลที่ใครๆ ก็เข้าถึงได้ซึ่งมีอยู่อย่างหลากหลายพร้อมด้วยหลักฐานนั้น ล้วนมุ่งไปสู่ข้อสรุปเดียวกันว่า โลกที่เราอาศัยกันอยู่นี้มีรูปทรงเหมือนลูกบาสมากกว่าลูกยางฮอกกี้

ถ้าบันทึกทางประวัติศาสตร์ยังไม่คลายสงสัยให้คนที่ยังสงสัยอย่างใคร่พอใจ การทดลองขั้วนั้นช่วยได้เสมอ (และเป็นส่วนสำคัญของวิธีการทางวิทยาศาสตร์ด้วย) เมื่อราวๆ 2,000 ปีก่อน เอราทอสเทนีส์ปราชญ์ชาวกรีกทำการสาธิตที่ง่ายมากชิ้นหนึ่ง เอราทอสเทนีส์ค้นคว้าเรื่องรูปทรงของโลกด้วยการปักไม้ลงบนพื้นและคำนวณตัวเลขนิดหน่อย เขาพบว่าที่เมืองซะอีอีนิ¹ ดวงอาทิตย์จะขึ้นตรงศีรษะในวันแรกของฤดูร้อน (21 มิถุนายน) ทำให้ตอนเที่ยงตรงไม่มีเงา ตัวเอราทอสเทนีส์เองอยู่ที่อเล็กซานเดรีย ห่างไปเกือบ 500 ไมล์ทางเหนือของเมืองซะอีอีนิ เขาจึงปักไม้ลงบนพื้นตรงๆ ที่เมืองอเล็กซานเดรียและรอดูว่าจะเกิดเงายามเที่ยงวันหรือไม่ แน่นนอนอยู่แล้วว่าเงาของไม้้นทำมุมวัดได้ราว 7 องศา ที่นี้ถ้าแสงจากดวงอาทิตย์เข้ามาทำมุมเดียวกันในเวลาเดียวกันของวันแล้วไม้ที่เมืองอเล็กซานเดรียเกิดเงา ขณะที่ไม้ในเมืองซะอีอีนิไม่เกิดเงา ย่อมหมายความว่าพื้นผิวของโลกโค้งนั่นเอง

¹ Syene ปัจจุบันคือเมืองอัสวาน (Aswan) เป็นเมืองทางตอนใต้ของอียิปต์

หรือหากยังกังขาในรูปทรงของโลกอยู่อีก ก็ลองไปดูเส้นทางการเดินทางรอบโลกของเฟอร์ดินานด์ มาเจลลัน นักสำรวจชาวโปรตุเกส และฆวน เซบัสเตียน เอลกาโน นักเดินเรือชาวสเปนดูได้ มาเจลลันและเอลกาโนกางใบเรือออกจากเมืองเซบิยาเมื่อวันที่ 20 กันยายน ค.ศ. 1519 ก่อนจะแล่นเรือข้ามมหาสมุทรแอตแลนติก ผ่านตอนใต้ของทวีปอเมริกาใต้ เข้าไปล่องน่านน้ำมหาสมุทรแปซิฟิกและมหาสมุทรอินเดีย ตีวงอ้อมปลายทางตอนใต้ของทวีปแอฟริกา และกลับมาถึงเมืองเซบิยาอีกครั้งในวันที่ 6 กันยายน ค.ศ. 1522 ถ้าคุณไม่มีเวลาสามปีให้แล่นเรือรอบโลก ลองบินไปก็ได้ แบบดิค รูแทน และจึนา เยเกอร์ มนุษย์คู่แรก ที่บินรอบโลกสำเร็จเสร็จสิ้นในระยะเวลาเก้าวัน สรุปสั้นๆ ก็คือ มีเส้นทางมากมายที่นำไปสู่ข้อสรุปเดียวกัน

ใครไม่ใช่คนเดียวที่เชื่อเรื่องไม่จริง หลายคนยังเชื่อว่าเรามองเห็นกำแพงเมืองจีนจากดวงจันทร์ได้ ทั้งที่ความจริงแล้วนักบินอวกาศยานอะพอลโลยืนยันว่ามองไม่เห็น หลายคนเชื่อว่าหนึ่งปีของมนุษย์เทียบเท่ากับเจ็ดปีของสุนัข แม้ว่าที่จริงแล้วอายุของสุนัขจะขึ้นอยู่กับขนาด และสายพันธุ์ก็ตาม (พออายุครบ 7 ขวบ สุนัขพันธุ์เชนต์เบอร์นาร์ดจะมีอายุเท่ากับ 54 ปี แต่พันธุ์มอลทีสอายุแค่ 44 ปี) คนมักพูดกันบ่อยๆ ว่าเราสูญเสียความร้อนในร่างกายไปเร็วที่สุดทางศีรษะ ทั้งที่ผู้เชี่ยวชาญได้แจ้งไว้แล้วว่าถ้าออกไปข้างนอกโดยไม่สวมหมวกกันน็อค มนุษย์เราก็หนาวได้เท่ากันกับการออกไปข้างนอกโดยไม่ได้สวมหมวกนั้นแล ผู้คนยังคงยืนยันว่าการกินน้ำตาลจะทำให้เด็กอ้วนไม่สุข แม้จะมีหลักฐานจากการทดสอบที่แสดงให้เห็นกันจะจะแล้วว่าน้ำตาลไม่ใช่สาเหตุของภาวะไฮเปอร์ แต่อย่างใด และหลายคนก็ยังเชื่อว่ากินวิตามินซีแล้วรักษาไข้หวัดได้ แม้ว่าผู้เชี่ยวชาญจะมีหลักฐานเกี่ยวกับเรื่องนี้น้อยมากจนถึงไม่มีเลยก็ตาม

แต่ข้อเท็จจริงดังกล่าวก็ไม่อาจโน้มน้าวคนที่ไม่เชื่อในวิทยาศาสตร์

ตั้งแต่แรก เขาเป็นว่าถ้ามีคนเชื่อว่านักวิทยาศาสตร์หลายพันคนทั่วโลก
รู้เห็นเป็นใจในทฤษฎีสมคบคิดที่ปิดบังรูปทรงที่แท้จริงของโลกไปแล้ว
จะอธิบายอะไรไปก็ยอมไม่เข้าหู อย่างใครที่แม้จะถูกวิพากษ์วิจารณ์เรื่อง
เจ้าตัวออกมาพูดเรื่องทฤษฎีโลกแบน แต่เขายังยึดมั่นและไม่ยอมเชื่อ
อยู่ดีว่าโลกกลม เพราะใคร่พูดจาทำนองนี้อีกหนึ่งในปี 2018 ว่า “ไม่รู้สิ
ผมไม่รู้จริงๆ” และเสริมว่าคนเราควรจะ “ลงมือค้นคว้าด้วยตัว [พวกเขา]
เองในสิ่งที่ [พวกเขา] อยากจะเชื่อ” เพราะ “ระบบการศึกษาของเรา
มีข้อบกพร่อง” การแนะนำให้คนค้นคว้าหาข้อมูลเองนั่นก็เรื่องหนึ่ง
ส่วนการอ้างถึงสิ่งที่เห็น ๆ อยู่ว่าตัวเองไม่รู้อะไรเลยนั่นก็อีกเรื่อง แต่ผม
ตงิดใจนะสิว่าใครไม่ได้สนใจจะอ่านหลักฐานการค้นคว้าจริงๆ หรอก

ผมไม่ได้อยากดูแคลนใคร แต่ในฐานะนักวิทยาศาสตร์ที่บังเอิญ
ศึกษาเรื่องผลกระทบของการปั่นน้ำเป็นตัว ผมจึงต้องให้ค่ากับหลักฐาน
ที่แท้จริงรวมทั้งจุดบอดในการให้เหตุผลของคนเรา เราควรเชื่อว่าโลกกลม
เพราะว่าหลักฐานซึ่งมีน้ำหนักจากแหล่งข้อมูลอันหลากหลายชี้นำไปใน
ทางนั้น ชาวโลกแบบอย่างใคร่ทักท้วงเขาเองว่าโลกแบน แถมยังเที่ยวไล่ล่า
หาหลักฐานมาสนับสนุนคำกล่าวอ้างของตนอีก แต่ไม่มีใครมีส่วนได้
ส่วนเสียทั้งสิ้น ไม่ว่าโลกจะกลมหรือแบน ขอเพียงแค่รูปทรงนั้น ๆ
ของโลกมีหลักฐานมายืนยันเป็นพอ เช่นนี้แล้วในฐานะนักวิทยาศาสตร์
ผมจึงไม่มีปัญหาแม้แต่น้อยที่จะยอมรับว่าโลกแบน หากว่าข้อสรุปนี้
มีหลักฐานที่น่าเชื่อถือและเป็นของจริงมาสนับสนุน

เช่นเดียวกับคนจำนวนมาก ใคร่ใช้ศัพท์แสงทางวิทยาศาสตร์
แต่กลับไม่ใช่วิธีทางวิทยาศาสตร์ที่เหมาะสมในการอธิบาย หากเขาใส่ใจใน
วิธีการมากกว่าศัพท์เฉพาะทางแล้วละก็ เขาอาจได้ข้อสรุปที่ต่างออกไป
มากเลยทีเดียว เพราะว่าวิธีการทางวิทยาศาสตร์ไม่ได้ใช้เพื่อสนับสนุน
สิ่งที่คนเราปรารถนาจะเชื่อ วิธีการทางวิทยาศาสตร์คือแนวทางในการ

เก็บรวบรวมและบันทึกข้อสังเกตต่างๆ อย่างเป็นระบบและไร้อคติ โดยหวังใจว่าจะได้ข้อสรุปอันไร้อคติเกี่ยวกับโลกของเรา นักวิทยาศาสตร์ใช้วิธีการนี้เพราะปรารถนาจะรู้ความจริง

แล้ววิธีการทางวิทยาศาสตร์ทำงานอย่างไรนะหรือ เริ่มแรกเลย นักวิทยาศาสตร์จะเริ่มจากการสังเกตสิ่งต่างๆ จากนั้นจึงพัฒนาทฤษฎี และคำอธิบายที่ทดสอบในสิ่งที่ตนเองสังเกตเห็นได้ขึ้นมา กระบวนการนี้ เรียกว่า สมมติฐาน นักวิทยาศาสตร์จะให้น้ำหนักมากกับหลักฐานอันจริงแท้ที่เกี่ยวข้องกับสมมติฐานของตน หลักฐานอันจริงแท้ก็คือข้อมูลที่บ่งชี้อย่างเป็นเหตุเป็นผลว่าคำกล่าวอ้าง ความเชื่อ หรือข้อวินิจฉัยหนึ่งๆ ถูกต้องหรือไม่ ทางเลือกอื่นที่ใช้กันทั่วไป ซึ่งอย่าได้สับสนเอาไปปนกับหลักฐานเสีย เพราะเป็นเพียงการโต้แย้งเฉยๆ อันเป็นการหาความชอบธรรมให้กับคำกล่าวอ้างนั้นๆ เท่านั้นเอง ความแตกต่างตรงนี้สำคัญมาก เพราะบางครั้งหลักฐานก็มีเหตุผลตามมาเป็นพรวนให้เชื่อว่าทฤษฎีหนึ่งๆ เป็นจริง (หรืออย่างน้อยก็ใกล้เคียงความจริง) หรือเป็นเท็จ เช่น สมมติว่าเรากินสเปกตติหลายจานมานานเข้า แล้วเราเกิดติดนิสัยเป็นต้องเหาะเกลือลงไปคลุกในซอสทุกครั้ง ถ้าเราตั้งคำถามอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ เราจะพูดว่าเกลือคือตัวการที่ทำให้ซอสสเปกตติอร่อยขึ้น ซึ่งนี่แหละคือสมมติฐานที่ต้องทดสอบด้วยการสืบหาความจริงต่อไป และ ณ จุดนี้ ทฤษฎีนี้ยังไม่มีถูกหรือผิด

ทีนี้จะทำอย่างไรไม่ให้คิดเองเออเองว่าทฤษฎีของตนถูกต้อง นักวิทยาศาสตร์จะไม่จอดป้ายหยุดอยู่แค่สิ่งที่คิดและหวังว่าจะถูกต้องนะสิ แต่จะ คาดการณ์ถึงความเป็นไปได้หลาย ๆ แบบ โดยอิงจากสมมติฐาน จากนั้นก็ทดสอบด้วยการทดลองที่เที่ยงตรง ซึ่งออกแบบมาเพื่อทดสอบสมมติฐานอย่างรัดกุมที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ แล้วนักวิทยาศาสตร์ก็ไม่ได้แค่หาหลักฐานมาสนับสนุนสมมติฐานเฉยๆ แต่จะพยายาม

สุดจิตสุดใจเพื่อให้ได้มาซึ่งหลักฐานที่อาจมาหักล้างสมมติฐานที่ตัวเองตั้งมากับมือด้วย สมมติฐานที่ผ่านการทดสอบที่สุดแสนจะรัดกุมมาได้เท่านั้น (ทั้งจากตัวผู้ตั้งสมมติฐานเองและนักวิทยาศาสตร์คนอื่น) เราถึงจะสรุปคร่าว ๆ ได้ว่าสมมติฐานนั้น ๆ น่าจะถูกต้อง ฉันทก็ฉันทนั้น กับเรื่องซอสสปาเกตตีที่เราจะไม่หยุดอยู่แค่พูดลอย ๆ ว่าน้ำซอสอร่อยขึ้น เพราะเราเหาะเกลือเพิ่ม การคาดการณ์อันมีนัยสำคัญแบบนี้ เราจะพึงระวังได้ก็ต่อเมื่อมีหลักฐานมาสนับสนุนหรือตีตกสมมติฐานนี้

ในการทดสอบตัวอย่างซอสสปาเกตตี เราจะใช้วิธีการศึกษาแบบมีการควบคุม ก่อนอื่นเราจะปรุงซอสหม้อใหญ่รสชาติเดียวกันเป๊ะขึ้นมาสองหม้อ หม้อหนึ่งเติมเกลือหนึ่งหยิบมือ ส่วนอีกหม้อไม่เติม จากนั้นเราจะให้คนหลาย ๆ พันคนชิมซอสสปาเกตตีหม้อใดหม้อหนึ่งแล้วให้คะแนนรสชาติโดยใช้เกณฑ์เดียวกัน จุดที่ต้องระวังให้มากคือต้องใช้หม้อแบบเดียวกันเป๊ะ เพื่อไม่ให้เราและคนที่มาชิมซอสจับความแตกต่างใด ๆ ระหว่างซอสสองชนิดได้ (ก่อนที่จะซอสจะเข้าปาก) ที่สำคัญทั้งผู้ชิมรสชาติและตัวเราเอง (ในฐานะผู้ทำการทดลอง) ก็ไม่รู้หรือกว่าซอสหม้อไหนใส่เกลือเพิ่ม จนกว่าจะประเมินผลรสชาติเสร็จแล้วค่อยเฉลย

ถ้าผลออกมาว่าซอสสปาเกตตีรสเค็มได้คะแนนดีกว่าซอสรสไม่เค็มอย่างมีนัยสำคัญ นั่นจึงจะนับเป็นหลักฐานสนับสนุนข้อสรุปว่าเกลือหยิบมือเดียวนั้นคือตัวเปลี่ยนเกม แต่หากผลออกมาเป็นอื่นใดก็ตามที่ต่างไปจากนี้ ย่อมพึงระวังได้ว่าสมมติฐานของเราผิด และซอสสปาเกตตีรสชาติที่เราชอบอาจซับซ้อนกว่าที่คิด

ยังไม่จบแค่นี้ เราอาจต้องทำการทดลองเพิ่มเพื่อให้ได้ผลลัพธ์แบบเดิม (บางครั้งก็ต้องทดลองอีกหลายร้อยหลายพันครั้ง) กว่าที่คำกล่าวอ้างเรื่องเติมเกลือแล้วซอสสปาเกตตีอร่อยขึ้นของเราจะได้รับการยอมรับ

จากชุมชนชาววิทยาศาสตร์ และเพราะวิธีการทดลองเช่นนี้เอง ข้อสรุปทางวิทยาศาสตร์จึงไม่ตายตัว วิธีการและแนวคิดใหม่ๆ เกิดขึ้นมาและของเก่าก็ต้องม้วนเสื่อกลับบ้านไป จึงเป็นเรื่องสามัญธรรมดาซะมัตยาดที่นักวิทยาศาสตร์จะเปลี่ยนข้อสรุปและความคิดเห็นหลังจากได้เรียนรู้ข้อมูลใหม่ๆ ซึ่งหาใช่เป็นสัญญาณสำคัญถึงความเหวอะเหว่ยไม่ แต่ถือเป็นคุณลักษณะจำเป็นอย่างยิ่งยวดของวิธีการทางวิทยาศาสตร์เลยทีเดียว

ครั้นเมื่อนักวิทยาศาสตร์เผยแพร่ข้อสรุปซึ่งอ้างอิงจากการทดลองของตัวเองให้ชาวบ้านร้านตลาดรับรู้โดยทั่วกันแล้ว คุณมั่นใจได้เลยว่าพวกเขาจะโดนยิงพุนขั้วรีป้า ผู้ทรงคุณวุฒิหลายสิบหรืออาจจะหลายร้อยคนเขี้ยวละ จะรื้อคำถามใส่ว่าหลักฐานที่ยกมาอ้างนั้นน่าจะถูกต้องไหม ข้อมูลที่ใส่มานั้นสนับสนุนข้อสรุปที่ว่ามาหรือเปล่า ข้อถกเถียงและข้อสรุปเป็นเหตุเป็นผลมากน้อยเพียงใด พิจารณาปัจจัยที่เกี่ยวข้องทั้งหมดแล้วหรือยัง การตรวจสอบเชิงวิพากษ์อันเป็นขั้นตอนโลกเลิมนี่ต่างหากที่ทำให้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์หนักแน่นขึ้น ถ้าเราต้องตีพิมพ์งานวิจัยที่อ้างว่าเติมเกลือเพิ่มหยิบมือหนึ่งลิ แล้วซอสสปาเกตตี้จะอร่อยขึ้น ก็เตรียมใจไว้ได้เลยว่าชุมชนชาววิทยาศาสตร์จะหาทางสอยมันร่วนแน่นอน และถ้าคำถามอ้างที่คุณยกมาผิดจริง ๆ ละก็ ชุมชนชาววิทยาศาสตร์นี่ละที่จะเป็นพวกแรกที่ปาวร้องให้โลกรู้อย่างเอิกเกริก

ทว่านี่ก็เป็นสิ่งที่ทำให้คำพิพากษาทางวิทยาศาสตร์มีความเฉพาะตัวยิ่ง การทำให้คำถามอ้างของใครสักคนเป็นหัวข้อในวิธีการทางวิทยาศาสตร์ขึ้นมา ก็ไม่ต่างอะไรกับการนำคำถามอ้างนั้นไปขึ้นศาล และทุกฝ่ายก็ระดมยิงคำถามยากๆ ใส่มาหาใหญ่ ลูกขุนได้สิทธิ์พินิจคำพิพากษาแต่คณะลูกขุนในที่นี้ใช้ดาสดาเสียที่ไหน หากแต่เป็นกองกำลังผู้ทรงคุณวุฒิที่ผ่านการฝึกพิเศษมาเพื่อประเมินศัพท์แสงและวิธีการทางวิทยาศาสตร์โดยเฉพาะเสียด้วย เพราะเหตุนี้ตัวนักวิทยาศาสตร์

จึงมิได้ถือครองข้อเท็จจริง เปรียบเสมือนกับการทำอาหารที่ไม่มีใครเป็นเจ้าของข้อเท็จจริงที่ว่าเกลือหนึ่งหยิบมือช่วยเพิ่มรสชาติอาหาร ทว่าได้ผ่านการปรุงจริง ชิมจริง จนได้เสียงเห็นพ้องเป็นเอกฉันท์ว่าเกลือช่วยให้รสชาติอาหารดีขึ้นจริง ๆ เกลือจึงแพร่หลายไปทั่วทุกกระแ่งในโลกแห่งอาหาร ซึ่งตรรกะเดียวกันนี้ก็ใช้อธิบายเรื่องรูปทรงของโลกได้เช่นกัน

แน่นอนว่านักวิทยาศาสตร์ก็เป็นมนุษย์เดินดิน และกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ก็คือธุรกิจเพื่อสังคมที่ไม่มีภูมิด้านทานความบัง หลายครั้งเลยละที่วิทยาศาสตร์ก็เกิดโง่ขึ้นมา แต่เอาเถอะ กว่าที่คนจะเริ่มยอมรับกันว่าโลกกลมก็ปาเข้าไปหลายพันปีอยู่ แม้จะมีการทดลองฉลาด ๆ ตั้งพะเรือเกวียนมาตั้งแต่ยุคของเอราทอสเทนีส กระทั่งมีรายงานที่ได้รับการยืนยันแล้วว่ามาเจลลันและเอลกาโนแล่นเรือรอบโลกสำเร็จโดยใช้เวลาตั้งแต่ ค.ศ. 1519 ถึง ค.ศ. 1522 ผู้คนถึงได้ยอมเชื่อกันว่ารูปทรงที่แท้จริงของโลกเป็นเช่นไร และหลังจากที่นักสำรวจทั้งสอง (ซึ่งทดสอบสมมติฐานเรื่องโลกกลมด้วยกายหายาบของตน) หอบเอาหลักฐานที่เชื่อถือได้มาแสดงให้เห็นกันนั้นละ มติมหาชนถึงได้เปลี่ยน

ทว่าเราอยู่ในโลกที่มักให้ความสนใจกับข่าวปลอม โพสต์แสดงความคิดเห็นในโซเชียลมีเดีย และทฤษฎีชวนงงแต่ไม่มีหลักฐานคลายความงาย ขณะเดียวกันเรากลับมัวยึดถึกันนักหนากับวิทยาศาสตร์ นิสัยชี้สังกาและการคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณสุดครึที่ใช้การได้จริง ตัวอย่างเช่นทฤษฎีสมคบคิดเรื่องพิษฆ่าเกต โดยเมื่อเดือนมีนาคม ปี 2016 อีเมลส่วนตัวของจอห์น โพลเดสตา ประธานการหาเสียงเลือกตั้งประธานาธิบดีของฮิลลารี คลินตัน ถูกแฮ็ก ล่วงมาถึงเดือนพฤศจิกายน ก่อนถึงวันเลือกตั้งประธานาธิบดีไม่นาน เว็บไซต์วิกิลีกส์ก็เผยแพร่อีเมลส่วนหนึ่งของโพลเดสตา นักทฤษฎีสมคบคิดรีบกระจายข่าวในโลกออนไลน์ว่าอีเมลของเจ้าหน้าที่ระดับสูงของพรรคเดโมแครต รวมทั้งตัวนางคลินตัน

เองด้วย มีข้อความเข้ารหัสที่บ่งชี้ว่าคนกลุ่มนี้พัวพันกับเครือข่ายค้ายามนุษย์ และการค้าประเวณีเด็ก โดยมีร้านพิชชาหลายแห่งในกรุงวอชิงตัน ดี.ซี. เป็นกิจการบังหน้า

ทฤษฎีสมคบคิดอย่างพิชชาเกิดขึ้นฟุ้งเฟื่องๆ ก็เหมือนเรื่องปั่นน้ำเป็นตัว แต่ใครเลยจะรู้ว่าเป็นเรื่องจริงหรือเรื่องปั่น ต้องมีวิธีประเมินข้อมูลที่เข้าท่ากว่านี้สิเน่า ลองไปถามเอ็ดการ์ เวลช์ เอาเถิด หากว่าเวลช์มีทักษะตรวจจับเรื่องปั่นน้ำเป็นตัวยุติกว่านี้ เขาคงไม่ตอบโต้เรื่องพิชชาเกิดขึ้น ด้วยการคว่ำปิ่นไรเฟิลทิ้งอัตโนมัติน้ำหนักเบาไปยังใส่ร้านพิชชาโคเมต ปิงปองในกรุงวอชิงตัน ดี.ซี. แล้วก็คงไม่ลงเอยด้วยการติดคุกสี่ปีเพราะการกระทำความผิด เวลช์มุงมั่นเกินเบอร์ไปหน่อย เขาก็แค่อยากช่วยเด็ก ๆ นะ หากจะมีหลักฐานจริงแท้ที่ชี้เป้าให้เขาเห็นสักหน่อยว่า ในความเป็นจริงแล้วมีเด็กที่โดนทำร้ายในร้านพิชชานั้น...ศูนย์คนฉวน... ประชาชนผู้ไร้ทักษะตรวจจับและกำจัดเรื่องปั่นน้ำเป็นตัวย่อมไม่อาจป้องกันตัวเองจากผลลัพธ์ไม่พึงประสงค์นานัปการจากเรื่องปั่นน้ำเป็นตัวยุติได้ ข้อมูลที่ดีกว่าไม่ได้ตามมาด้วยการตัดสินใจที่ดีขึ้นทุกครั้งไป แต่การจะตัดสินใจให้ดีขึ้นได้นั้นต้องใช้ข้อมูลที่ดีกว่าเกือบทุกครั้งไป

การใช้เหตุผลทางวิทยาศาสตร์และการคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณเป็นเครื่องมือที่ดีที่สุดที่เราใช้ค้นหาความจริงและเก็บเกี่ยวภูมิปัญญา รวมทั้งความเข้าใจพื้นฐานในเรื่องต่างๆ อย่างไรเสียวิทยาศาสตร์ก็ช่วยให้มนุษย์ใช้ประโยชน์จากพลังงานไฟฟ้า กำจัดโรคเฝ้าดาษจนสิ้นซาก ดัดแปลงตัดต่อพันธุกรรม พัฒนาการเอกซเรย์ สร้างกล้องโทรทรรศน์ที่มองเห็นกาแล็กซีไกลโพ้นออกไปหลายพันล้านไมล์ ค้นพบการเหนี่ยวนำแม่เหล็กไฟฟ้า และสร้างซูเปอร์คอมพิวเตอร์ที่คำนวณได้เร็วจัดถึง 200,000 ล้านล้านครั้งต่อวินาที วิทยาศาสตร์ปลดปล่อยเราจากมัจฉาพิชชี ไสยศาสตร์ และเรื่องปั่นน้ำเป็นตัวยุติ ซึ่งเป็นเป้าหมายที่ผมคิดว่าเราทุกคนควรฉวยหา

“ คุณถูกไล่ออกได้เลยนะถ้าโกหก

แต่การปั่นน้ำเป็นตัวอาจทำให้คุณได้เลื่อนตำแหน่งเป็น

ซีอีโอ หรือเปลวๆเป็นประธานาธิบดียังได้เลย! ”

ผมเป็นอาจารย์ด้านจิตวิทยาสังคมเชิงทดลอง ผมศึกษาเรื่องปั่นน้ำเป็นตัวและการปั่นน้ำเป็นตัวเพื่อทำมาหารับประทานด้วย ผมก็เหมือนแทบทุกคนนั่นแหละที่ทั้งชีวิตแวดล้อมไปด้วยพวกปั่นน้ำเป็นตัว แต่ก่อนผมไม่เคยเรียกใครด้วยคำนั้น กระทั่งได้อ่านบทความ 20 หน้าที่กลายเป็นหนังสือ ว่าด้วยเรื่องปั่นน้ำเป็นตัว ของนักปรัชญาวิเคราะห์นามว่า แฮร์รี แฟรงก์เฟิร์ต ที่พิมพ์แล้วพิมพ์อีกไปกว่า 100,000 เล่ม เป็นทั้งหนังสือปรัชญาขายดีที่สุดตลอดกาลเล่มหนึ่งและเป็นหนังสือโปรดของผมได้ไม่ยาก แฟรงก์เฟิร์ตอธิบายไว้ดังนี้ว่า

“คุณลักษณะอันโดดเด่นที่สุดของวัฒนธรรมเราอย่างหนึ่งก็คือ มีเรื่องปั่นน้ำเป็นตัวมากมาย ใครๆ ก็รู้ดี เราแต่ละคนต่างก็ลงขันปั่นเรื่องกันคนละมากบ้างน้อยบ้าง ช้ายังมองข้ามด้วยเห็นเป็นเรื่องธรรมดา คนส่วนใหญ่ค่อนข้างมั่นใจในความสามารถของตน ในการจับเรื่องปั่นน้ำเป็นตัวและไม่มีทางตกหลุมพรางมันง่าย ๆ ปรากฏการณ์นี้จึงไม่ผู้จะเร้าให้ผู้คนหยิบเรื่องนี้มาเป็นธุระหรือดึงดูดให้ใครอยากจะทำสืบสาวราวเรื่องได้มากเท่าไร ผลที่ตามมาก็คือเราจะไม่ตั้งใจว่าอะไรแน่คือเรื่องปั่นน้ำเป็นตัว เหตุใดมันจึงมีมากนัก หรือมันมีไว้ทำไมกัน

เจ้าเรื่องปั่นน้ำเป็นตัวนี้ ไหนจะยังกระบวนการประเมินอย่าง
เป็นระบบว่าเรื่องปั่นน้ำเป็นตัวมีความหมายต่อเราเช่นไร
ซึ่งถือว่ายังพร่องนัก”

การค้นคว้าที่ผมทำมาตลอดล้วนเป็นเรื่องของการพยายามหาคำตอบ
ทางวิทยาศาสตร์ต่อคำกล่าวอ้างทั้งหลายของแฟรงก์เฟิร์ต ผมศึกษา
สาเหตุของการปั่นน้ำเป็นตัว ประโยชน์ที่อาจมีในระดับปัจเจกบุคคล
ผลกระทบต่อสังคม รวมทั้งวิธีการที่ดีขึ้นในการตรวจจับและกำจัด
ผลกระทบไม่พึงประสงค์ของเรื่องปั่นน้ำเป็นตัว ซึ่งหลักๆ แล้วก็คือเนื้อหา
ทั้งหมดของหนังสือเล่มนี้นั่นเอง

เรื่องปั่นน้ำเป็นตัวคืออะไร

ตามที่แฟรงก์เฟิร์ตว่าไว้ การปั่นน้ำเป็นตัวเป็นเรื่องของการสื่อสาร
ที่คำนึงถึงน้อยมากหรือไม่คำนึงถึงเลยต่อความจริง หลักฐานที่แท้จริง
และ/หรือความรู้ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วกันแล้วว่าจริง ไม่ว่าจะโดย
ตั้งใจหรือไม่ตั้งใจ โดยรู้ตัวหรือไม่รู้ตัวก็ตาม สิ่งที่น่าสนใจมากของเรื่อง
ปั่นน้ำเป็นตัวอยู่ที่การใช้กลยุทธ์ทางวาทศิลป์ ซึ่งถูกออกแบบมาให้เพิกเฉย
ต่อความจริง หลักฐาน และ/หรือความรู้ซึ่งเป็นที่ยอมรับ เช่น ฝอยเรื่อง
เกินเบอร์หรือเสริมแต่งความรู้ ความสามารถ หรือทักษะของบางคน
ในบางเรื่อง หรือพูดสิ่งที่ตัวเองก็กลัวเพื่อสร้างความประทับใจ ตีเนียน
งูใจ หรือโน้มน้าวผู้อื่น เรื่องปั่นน้ำเป็นตัวไม่ได้จำกัดอยู่แค่เพียงทั้งหมด
ที่กล่าวมา นั่นเป็นเพียงลักษณะเด่นๆ เท่านั้น แล้วต้องปั่นแต่งกัน
เบอร์ไหนจึงจะเข้าเกณฑ์ว่าเป็นเรื่องปั่นน้ำเป็นตัว ก็ต้องดูกันต่อว่า
คำกล่าวอ้างนั้นๆ กลับตาลปัตรจากความจริง หลักฐานที่แท้จริง และ/หรือ
ความรู้ซึ่งเป็นที่ยอมรับมากน้อยเพียงไร

นักปรัชญาและนักวิทยาศาสตร์เห็นพ้องโดยทั่วกันว่าความรู้ที่เป็นที่ยอมรับนั้นมียู 4 ประเภทด้วยกัน ได้แก่

1. **ความหมายทางภาษา** จำพวกสิ่งทั้งหลายแหล่งที่พบในพจนานุกรม เช่น พจนานุกรมอธิบายต้นไม่ว่าเป็นพืชยืนต้น ลักษณะเป็นไม้ มักมีลำต้นเดี่ยวที่งอกงามจนสูงพอสมควรและแตกกิ่งก้านสาขาที่ระยะห่างประมาณหนึ่งจากพื้นดิน เมื่อเราสื่อสารโดยใช้นิยามจากพจนานุกรม คำกล่าวอ้างของเราก็มีหลักฐานรับรองความถูกต้องไปโดยปริยาย

2. **ตรรกะ** ความรู้ใดๆ ก็อาจเป็นที่ยอมรับได้ ถ้าดันไปเข้าหลักตรรกะ เช่น ถ้า $a > b$ และ $b > c$ เช่นนั้น $a > c$ ตรรกะใดที่เราทำตามหลักตรรกะ คำกล่าวอ้างของเราก็ฟังดูเข้าท่าอยู่รำไป

3. **ระบบ** นอกจากนี้ความรู้ใดๆ อาจเป็นที่ยอมรับได้ หากว่าไปเข้าทางตามระบบข้อมูล เช่น $30 + 11 = 41$ เมื่อเราทำตามกฎคณิตศาสตร์ สอดคล้องไปกับนิยามและกระบวนการ หากกฎเลขว่าถูก คำกล่าวอ้างของเราก็ถูกต้องตามกันไป

4. **ข้อมูลดิบ** มาถึงความรู้ประเภทสุดท้าย ความรู้ อาจเป็นที่ยอมรับถ้ายันกันด้วยสารสนเทศเชิงประจักษ์ที่ฟุ้งมาพร้อมหลักฐานจากประสาทสัมผัสของเรา เช่น “ตอนนี้มีหนังสืออยู่ตรงหน้าคุณ” อนึ่ง คำว่าสารสนเทศเชิงประจักษ์อธิบายได้ด้วยคำที่บ้าน ๆ กว่านั้นก็คือคำว่าข้อมูลดิบ เมื่อเราจับโยงสารพัดข้อมูลมาตีความโลกรอบตัว คำกล่าวอ้างของเราก็มีเหตุมีผลขึ้นมา

มีนับเลยสิทากับนิยามทางวิทยาศาสตร์ของการนับน้ำเป็นตัวนั้นเป็นเพราะคำคำนี้ใช้กันไปทั่ว เช่น เวลาเจอใครหรืออะไรมาหลอก

เข้าให้ คุณก็อาจจะพูดออกมาว่า “เฮ้ย! ไร้สาระน่า!” เรามักใช้คำนี้บรรยายการสนทนาเรื่องจิปาตะอย่าง “นั่นสิ เราก็พาล่ามเรื่องดินฟ้าอากาศไปเรื่อยเปื่อย” เราอาจใช้คำนี้แสดงถึงความไม่พอใจหรือความเดียดฉันท์ก็ได้ เช่น “ตานี้นะซี้จู้ทั้งเพ!” แต่กรณีที่ว่านี้ไม่ใช่เรื่องบั่นน้ำเป็นตัวตามมาตรฐานของผม ผมไม่สนใจเนื้อหาของการสื่อสารว่าเป็นเรื่องอะไร แต่ผมสนใจว่าคนเราสื่อสารกันอย่างไรมากกว่า (ความใส่ใจในหลักฐานหรือความรู้ที่มีอยู่แล้วของพวกเขา ตลอดจนท่าทีที่ใช้ในการเผยแพร่และปกป้องคำกล่าวอ้างต่าง ๆ)

ถ้าผมบอกคุณว่า “มีคนบอกว่าพลูโตไม่ใช่ดาวเคราะห์แน่ะ แต่ผมไม่สนหรอกว่านักฟิสิกส์ดาราศาสตร์จะพูดถึงสถานะของดาวพลูโตว่ายังไง ช่างหัวมันเหอะ ดาวพลูโตคือดาวเคราะห์ในระบบสุริยะของเรา” แล้วผมก็แทบจะไม่สนใจว่าดาวเคราะห์มีนิยามว่าอย่างไร และมีหลักฐานที่จะมาสนับสนุนหรือหักล้างคำกล่าวอ้างของผมบ้างหรือเปล่า ก็ผมกำลังบั่นน้ำเป็นตัวอยู่นะคุณ หลักใหญ่ใจความจึงมีอยู่ว่า พวกบั่นน้ำเป็นตัวคือนักคิดที่ค่อนข้างสะเพร่า ซึ่งหละหลวมและละเลยแนวคิดหรือข้อมูลอื่นใดก็ตาม

เห็น ๆ กันอยู่ว่าเป็นไปไม่ได้เลยที่ความคิดเห็นของเราจะพร้อมสรรพไปด้วยข้อมูลและหลักฐานอ้างอิง เวลาผมอยู่ในวงเพื่อนหรือเพื่อนร่วมงานที่คุยกันถึงพริกถึงขิง เช่น เรื่องรถหรือแอปล่าสุดบนสมาร์ตโฟน ผมจะรู้สึกเหมือนอยู่ผิดที่ผิดทางยังไงชอบกล สถานการณ์บีบให้ผมพูดถึงสิ่งที่ความจริงแล้วก็ไม่ได้รู้อะไรเลยสักนิด และสิ่งที่พ่นออกมาจากปากก็มักจะเป็นเรื่องบั่นน้ำเป็นตัว พูดอีกอย่างก็คือเราต่างบั่นน้ำเป็นตัวมากบ้างน้อยบ้างกันหมดนั่นแหละ อย่างกับเป็นชะตากรรมที่หลบไม่ได้หนีไม่พ้น ถึงจะอย่างนั้นก็เถอะ ผมจะพาเราไปดูกันซิว่าเรื่องบั่นน้ำเป็นตัวเกิดขึ้นได้อย่างไรและทำไม ซึ่งจะมีประโยชน์มากในยุคสมัยแห่งการสื่อสารอันฉับไวและเข้าถึงคนหมู่มากเช่นนี้

การปั่นน้ำเป็นตัวไม่ใช้การโกหก

สมมติคุณกำลังหาซื้อรถมือสอง คุณไปเมียงๆ มองๆ ที่เดินท์ขายรถ ตัวแทนจำหน่ายเลืกรถมาให้คุณดูคันหนึ่ง สาธยายคุณลักษณะของรถ ให้ฟังละเอียดดิบ แล้วสภาพรถก็ดูดีจริงๆ นะแหละ ใช้งานมาแค่ 15,000 ไมล์เอง ดูๆ แล้วก็เหมือนจะเป็นข้อเสนออันงาม คุณบังเอิญมาเจอ เดินท์รถที่อยากปล่อยรถถูกและดีมีอยู่จริง หรือว่าเป็นรถย้อมแมวขาย หรือเปล่า คุณตกหลุมรักรถเจ้ากรรมคันนั้นเข้าให้แล้วสิ แต่ยังไม่สบายใจเรื่องประวัติรถกับเรื่องที่ว่าทำไมราคามันถึงดีงามเหลือเชื่อได้ขนาดนั้น ตัวแทนจำหน่ายบอกคุณว่า “เจ้าของคนก่อนหน้าเขารักรถคันนี้แล้วก็ดูแลรถอย่างดีเยี่ยมเลย แต่ว่าขาดสนเรื่องเงิน เลยต้องตัดใจเอารถมาขาย ราคาลดทุน เพราะงั้นคุณได้ข้อเสนอที่ยอดมากเลยละ” แต่คุณก็ยังไม่วายสงสัยคำกล่าวอ้างของตัวแทนจำหน่ายอยู่ดี ไม่ใช่แค่ปากท้องของตัวแทนจำหน่ายจะขึ้นอยู่กับการขายรถให้คุณเท่านั้น แต่เขาดูจะยั้งคะยอให้คุณซื้อรถพอๆ กับตัวคุณเองเลย นี่ตัวแทนจำหน่ายกำลังโกหกหรือว่าปั่นน้ำเป็นตัวใส่คุณอยู่หรือเปล่า

การตรวจดูรายงานข้อมูลทางการอย่างเอกสารของคาร์แฟกซ์ (ซึ่งมีรายการประวัติการซ่อมบำรุงยานพาหนะและรายงานอุบัติเหตุหรือความเสียหายจากน้ำท่วม) และการตรวจสอบสภาพรถก่อนซื้อ (แนะนำให้ทำเป็นอย่างยิ่ง) อาจช่วยไขความกระจ่างได้ว่าที่จริงแล้วนี่ไม่ใช่ข้อเสนอที่ดีอะไรเลย ทางเดียวที่จะฟันธงได้ว่าตัวแทนจำหน่ายรถมือสองปั่นน้ำเป็นตัวหรือโกหกคุณอยู่หรือเปล่า งานนี้ต้องค้นหาความใส่ใจข้อเท็จจริงของเขาว่าอยู่ระดับไหน เนื้อหาไม่ใช่ตัวตัดสินว่าคำกล่าวอ้างนั้นคือคำโกหกหรือเรื่องปั่นน้ำเป็นตัว ความจริงและระดับความใส่ใจต่อความจริงของตัวแทนจำหน่ายรถต่างหากที่ใช่

ถ้าตัวแทนจำหน่ายรู้ความจริงอยู่แก่ใจ แต่สื่อสารสิ่งอื่นนอกเหนือไปจากความจริงนั้น เช่นนั้นแล้วเขาก็โกหกคุณ แต่ถ้าเขาไม่สนใจความจริงอะไรทั้งนั้น นั่นแปลว่าเขากำลังปั้นน้ำเป็นตัว ถ้าคุณได้อ่านรายงานจากคาร์แฟกซ์แล้วถามตัวแทนจำหน่ายเรื่องอุบัติเหตุการชนที่คุณเจอในรายงาน แล้วเขาบอกว่า “โอ๊ะ เราไม่ได้ดูประวัติรถอย่างละเอียด” หรือเขาบอกว่าเจ้าของคนก่อนเคยแจ้งว่ามีการซ่อมรอยบุบเล็กๆ แต่มัน “ไม่ได้มี” ความเสียหายอะไรกับโครงรถ “ข้อเสนอ” ที่ว่าก็น่าจะเป็นเผื่อกร่อนที่ควรโยนทิ้งให้ไว

เพราะความจริงก็คือตัวแทนจำหน่ายไม่มีทางรู้รายละเอียดดีกว่ารายงานการชนต่างๆ ที่บันทึกไว้ในประวัติของคาร์แฟกซ์เป็นแน่ ยิ่งไปกว่านั้น ถ้าเขายอมรับว่าไม่ได้ดูประวัติของรถอย่างละเอียด ก็เป็นไปได้หรือมากกว่าก่อนเอารถออกมาขาย เขาจะยอมควักเงิน 350 เหรียญเป็นค่าตรวจสอบสภาพรถ ซึ่งจะแถมความเสียหายที่อาจชุกซ่อนอยู่ตามโครงรถ ความเสียหายที่โครงรถเป็นดังคำเตือนที่ส่งสัญญาณว่าควรระมัดระวังให้มากตรงส่วนสำคัญๆ ของรถ อย่างระบบเกียร์หรือชิ้นส่วนเครื่องยนต์ ราคาแพง ถ้าตัวแทนจำหน่ายรถไม่ใส่ใจพอจะตรวจสอบสิ่งเหล่านี้ในรถที่ตัวเองขาย ก็คงพูดไม่ได้หรือกว่าเขาโกหก แต่เขากำลังปั้นน้ำเป็นตัวใส่คุณอย่างแน่นอน

ความแตกต่างที่สำคัญระหว่างคนปั้นน้ำเป็นตัวกับคนโกหกอยู่ที่แรงจูงใจ ที่จริงแล้วคนสองจำพวกนี้อาจพูดเรื่องเดียวกันเป๊ะๆ ก็ได้ อย่างเวลาตัวแทนจำหน่ายรถปดข้อมูลบางอย่างเกี่ยวกับรถ โดยที่เขารู้ทั้งรู้และตระหนักด้วยซ้ำว่าจริงๆ แล้วสิ่งที่เขาพูดมันไม่จริง นั่นแปลว่าเขากำลังโกหก แต่เมื่อตัวแทนจำหน่ายรถมือสองสื่อสารความเท็จเดียวกันนั้นออกมาโดยไม่สนใจความจริงหรือหลักฐานใด ๆ ที่สนับสนุนสิ่งที่เขาเชื่อ คาดหวัง หรือปรารถนาให้เป็นจริงเลย นั่นแปลว่าเขากำลังปั้นน้ำเป็นตัว

ที่แตกต่างจากคนโกหกคือคนปั้นน้ำเป็นตัวอาจสื่อสารบางอย่างที่อาจถูกต้องออกมา แต่ตัวคนที่กำลังปั้นน้ำเป็นตัวอยู่ไม่รู้ตัวหรอก เพราะเขาไม่สนใจความจริงในคำกล่าวอ้างของตัวเอง หรือว่าคำกล่าวอ้างเหล่านั้นสามารถหรือควรจะมีพื้นฐานที่มีอยู่หนึ่และ/หรือความรู้ที่มีอยู่แล้ว จริงอยู่ที่คนปั้นน้ำเป็นตัวและคนโกหกต่างก็เป็นพวกหลงโลกในแง่ที่พวกเขาทำที่ว่าใส่ใจต่อความจริง แต่ถ้าว่ากันตามนิยามแล้ว คนโกหกจะทำทุกวิถีทางเพื่อปกปิดความจริง และเพื่อให้การนั้นสำเร็จ คนโกหกจะบิดเบือนความจริงที่ตัวเองมีขึ้น และพยายามจำให้ได้ว่าตัวเองโกหกอะไรไว้ ส่วนคนปั้นน้ำเป็นตัวจะไม่มาแบกภาระพวกนั้นหรอก เพราะส่วนใหญ่จะไหลไปเชื่อเรื่องปั้นน้ำเป็นตัวของตัวเองจริงๆ ขึ้นมา คิดดูว่าคนเราจะโกหกง่ายดายขึ้นเพียงไรหากไม่ต้องพะวงว่าความจริงคืออะไร หรือต้องจดจำสิ่งที่พูดออกไปว่าเป็นเท็จ คงเบาสบายไม่รู้สึกรึเหมือนโกหกอยู่เลยสักนิด

อันที่จริงเราแยกแยะการปั้นน้ำเป็นตัวกับการโกหกได้จากปฏิกิริยาทางอารมณ์ต่าง ๆ นี้แหละ เมื่อคนเราโกหกใส่ใคร คนที่โดนก็มักจะโกรธ และอาจมีผลกระทบร้ายแรงตามมาจากการโกหกนั้น ในทางตรงกันข้ามเมื่อคนเราปั้นน้ำเป็นตัวใส่ใครก็มักทำหน้าทาบอดและทักท้วงเอาเองว่าคงไม่ได้เดือดร้อนใครหรอกนะ คนโกหกและคนปั้นน้ำเป็นตัวมีแรงจูงใจต่างกันอย่างชัดเจน และเรารู้ซึ่งถึงความต่างนี้กันอยู่แล้ว คำโกหกคือการจงใจบิดเบือนหรือปกปิดความจริง ขณะที่คำกล่าวอ้างปั้นน้ำเป็นตัวนั้นพร้งพุดออกมาโดยไม่สนใจความจริงเลยสักนิด แถมคำพาล่ามพวกนั้นอาจจะถูกต้องด้วยซ้ำ คุณถูกไล่ออกได้เลยนะถ้าโกหก แต่การปั้นน้ำเป็นตัวอาจทำให้คุณได้เลื่อนตำแหน่งเป็นซีอีโอหรือเฟลอ ๆ เป็นประธานาธิบดียังได้เลย!

ว่าด้วยเรื่องหงอนหงอนแมลงวันตอม

เรามาถึงจุดที่รู้สึกท้อแท้ ๆ ว่าผู้นำทางการเมืองและบุคคลในสื่อทั้งหลายจะปั่นน้ำเป็นตัวไล่เรา และดูเหมือนว่าจะมีแก๊งปั่นน้ำเป็นตัวละครบิกบอสวนเวียนอยู่ในหมู่พวกเราเสมอ ไหนจะยังพวกปั่นน้ำเป็นตัวจับจ่ายอีกเป็นโขยง ก็พวกที่ชอบพ่นเรื่องปั่นน้ำเป็นตัวไล่หน้าเราจิ้ง ๆ เลยนั่นเอง คนจำพวกที่ครอบงำความคิดและตรรกะของเราอย่างไม่นำให้อภัยที่สุด ถ้านักวิเคราะห์การเมืองช่วงข่าวภาคค่ำพูดอะไรมาสักเรื่อง นั่นก็เรื่องหนึ่ง เพราะคนเหล่านี้ถูกจ้างมาให้พูดสิ่งที่น่าตื่นเต้นหรือสร้างความสนใจ ต่อให้เป็นเรื่องปั่นน้ำเป็นตัวก็เถอะ แต่ถ้าคนที่เรารู้จักจริง ๆ มีปฏิสัมพันธ์ด้วย แถมเชื่อใจ มาพูดในเรื่องเดียวกัน จะแปลกอะไรถ้าพวกเขาจะครอบงำเราได้มากกว่า

เพราะว่าเรื่องปั่นน้ำเป็นตัววนเวียนอยู่รอบ ๆ ตัวเรา จนบางทีก็นำเอามาเรื่องอยู่ แต่การตระหนักว่าเรื่องปั่นน้ำเป็นตัวไม่ได้เหมือนกันไปหมดก็เป็นสิ่งสำคัญ ผมถึงได้ประติษฐานถึงสิ่งที่ประโยชน์ขึ้นมาช่วยไขเรื่องปั่นน้ำเป็นตัวชนิดต่าง ๆ ที่เราจะต้องพบเจอ ผมให้ชื่อว่า *หงอนหงอนแมลงวันตอมเรื่องปั่นน้ำเป็นตัว* โดยผมจะแจกแมลงวันตามระดับความร้ายแรง ถ้าเรื่องปั่นน้ำเป็นตัวร้ายแรงมากก็ได้แมลงวันมาร้ายแรงน้อยก็ได้แมลงวันน้อยหน่อย เหมือนกับเวลาที่คุณไปฟาร์ม ชาฟารีหรือลานหมาวิ่งเล่นอะไรเทือกนั้น คุณจะซิงซาบซ่านไปถึงทรงเลยละว่าแสนยานุภาพของมูลสัตว์คือปัจจัยดึงดูดจำนวนแมลงวัน ฉะนั้นยิ่งเรื่องปั่นน้ำเป็นตัวมีอานุภาพมากเท่าไร ผลลัพธ์ที่ไม่น่าพิศมัยที่อาจเกิดขึ้นได้ก็ยิ่งร้ายแรงมากขึ้นเท่านั้น

การใช้หงอนหงอนแมลงวันตอมมันง่ายมาก เมื่อคุณเฝ้าใจว่าอาจเจอเข้ากับเรื่องปั่นน้ำเป็นตัว ก็แค่ถามตัวเองด้วยคำถามนี้ว่า *ถ้าสิ่งที่ฉันได้ยินอยู่นี้*

เป็นเรื่องเท็จ สิ่งเลวร้ายที่สุดที่อาจเกิดขึ้นได้คืออะไร เนื่องจากว่าเรื่อง
ปั้นน้ำเป็นตัวบางเรื่องก็ไม่มีพิษมีภัย และอาจทำให้ผู้ฟังแค่แสดงสีหน้าว่า
เชื่อหรือไม่เชื่อ อับอาย หรือกลอกตามองบนในสักแว่มนั้น เรื่องแบบนี้
เอาแมลงวันไปหนึ่งตัวพอ เรื่องปั้นน้ำเป็นตัวอื่น ๆ อาจอยู่ในระดับ แยะ
ค่าที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมไม่พึงปรารถนา สมควรแจกแมลงวันให้ไปเลย
สองตัว เรื่องปั้นน้ำเป็นตัวยังถึงขั้นเป็นอันตราย ถ้าก่อให้เกิดความเชื่อ
ผิด ๆ และการตัดสินใจที่เป็นภัยต่าง ๆ เช่น เรื่องปั้นน้ำเป็นตัวที่ส่งผล
ทางลบต่อชีวิตของผู้อื่น แบบนี้เรียกแมลงวันได้สามตัว

สิ่งที่ใช้ตัดสินว่าเรื่องปั้นน้ำเป็นตัวนั้น ๆ ล่อแมลงวันมาต่อมได้กี่ตัว
ขึ้นอยู่กับความเสียหายที่ตามมา ในกรณีที่มีมันเป็นเรื่องผิดขึ้นมา เช่น
ลองพิจารณาความหมายแฝงของการใช้เรื่องปั้นน้ำเป็นตัวในการควบคุม
บงการเรื่องเล่าดู การควบคุมเรื่องเล่าเกิดขึ้นเมื่อคุณจงใจให้ผู้อื่นนึกคิด
ต่อสถานการณ์หนึ่ง ๆ ด้วยวิธีที่คุณใช้อธิบายว่าเกิดอะไรขึ้น การที่
เรื่องเล่านั้นถูกบอกเล่าอย่างไรสำคัญมาก อาจจะด้วยการเน้นย้ำ
รายละเอียด หรือการใส่ทัศนคติที่คุณมีเข้าไป คุณชักนำผู้อื่นได้ว่า
เขาควรจะคิดเห็นอย่างไรต่อสถานการณ์นั้น ๆ ขอยกอีกตัวอย่างมาให้
เห็นภาพ ไม่ว่าจะชอบหรือไม่ชอบ แต่ประธานาธิบดีโดนัลด์ ทรัมป์
เป็นปรมาจารย์แห่งการควบคุมเรื่องเล่าด้วยการปั้นน้ำเป็นตัว และเขาคอนนี้
ก็มีตัวอย่างความเสียหายครบทั้งสามระดับในดัชนีแมลงวันต่อมของเรา
ไม่ใช่ทำที่หรือความคิดเห็นทางการเมืองของทรัมป์หรอกที่ทำให้เขาเป็น
จอมปั้นน้ำเป็นตัวผู้ปราดเปรื่อง แต่เป็นวิธีที่เขาพูดและสรุปเรื่องราว
ต่างหาก

ดัชนีแบบลงวันตอมเรื่องปั่นน้ำเป็นตัว

แบบลงวัน	ชนิด	คำจำกัดความ	ตัวอย่าง
	ไม่มีพิษภัย	ไม่เป็นพิษเป็นภัยคุกคาม เพียงบางเบา ไม่น่าจะ ก่อให้เกิดความเสียหาย	การกุเรื่อง สภาพอากาศ
	แย่	มีแนวโน้มจะสร้างความเสียหาย จากการไม่ทำตามมาตรฐาน ทางศีลธรรมหรือความ ประพฤติอันไม่เป็นที่ยอมรับ ไม่พึงใจ ไม่เป็นที่ต้อนรับ	การกัตัวเลข
	อันตราย	สามารถและมีแนวโน้มจะก่อ ความเสียหาย การบาดเจ็บ หรือปัญหาที่สร้างผลลัพธ์ เลวร้ายตามมา	คำแนะนำ รุนแรงมากถึงขั้น ขอขาดบาดตาย ได้

ในเดือนมกราคม ปี 2017 ทรัมป์พูดถึงดินฟ้าอากาศระหว่างกล่าวสุนทรพจน์ในพิธีสาบานตนเข้ารับตำแหน่งประธานาธิบดีสหรัฐฯว่า “ผมว่าเมื่อไหร่ฝนก็อบตกแล้ว ถ้าฝนตกขึ้นมา คนฟังได้หลบฝนกันจ้าละหวั่นแน่ แต่พระเจ้ามองลงมาแล้วพระองค์ก็บอกว่า เราจะไม่ให้ฝนตกตอนท่านกล่าวสุนทรพจน์หรอก อันที่จริงตอนผมเริ่มพูด ผมคิดในใจว่าตายละวาพูดแค่บรรทัดแรกผมก็โดนฝนหยดใส่เสียแล้ว ผมก็นึกอยู่นะว่าแย่ชะมัดเลย แต่เราจะต้องเดินหน้าทำพิธีการต่อให้จบ แล้วทันใดนั้นฝนก็หยุดตกเอาดื้อๆ ฟ้าเปิดแดดออก น่าอัศจรรย์จริงๆ แล้วพอผมเดินลงจากเวทีนะฝนเทกระหน่ำทันที มันเทโครมๆเลยคุณ”

ไม่มีเหตุผลที่เราจะไปเสียเวลาตรวจสอบความถูกต้องในคำกล่าวอ้างของทรมป์ว่าพระเจ้ามองลงมาแล้วก็หยุดฝนไม่ให้ตก มันไม่มีคำกล่าวอ้างส่วนไหนเลยที่อ้างอิงจากข้อเท็จจริง ที่ทรมป์ปั้นน้ำเป็นตัวขึ้นมาก็เพราะกังวลกับการสร้างภาพพริตسابานตนอันศักดิ์สิทธิ์นั้น มากกว่าจะรับรู้และรายงานสภาพอากาศอย่างถูกต้องตามจริง อันที่จริงวันนั้นฝนหยุดตกทันทีเสียเมื่อไร ระหว่างที่ทรมป์กล่าวสุนทรพจน์ เมฆนี่อย่างครึ้ม แม้จะทำให้ผู้ฟังมองบน แต่การปั้นน้ำเป็นตัวของทรมป์งวดนี้ก็ค่อนข้างไร้พิษภัยจัดไป แมลงวันหนึ่งตัวจากดชนีแมลงวันตอม

บางทีคนก็ปั้นน้ำเป็นตัวเพราะอยากเสริมเติมแต่งสถานะของตน เพราะหลังจากการให้สุนทรพจน์ไม่กี่วัน ทรมป์ก็ยังคุยโวเรื่องจำนวนคนในพิธีسابานตนเข้ารับตำแหน่งประธานาธิบดีของตนว่า “ด้วยความสัตย์จริง น่าจะมีคนสักล้านห้าแสนได้ ไม่ว่าจะเท่าไรก็คือเท่านั้นแหละ แต่คนนี้ออกกันแน่นไกลไปถึงอนุสาวรีย์วอชิงตันเลย” “ในแง่ของผู้ชมทั้งหมด รวมทั้งดูทางโทรทัศน์และอื่นๆ ทุกช่องทางแล้ว เราน่าจะมีคนดูเยอะที่สุดในประวัติศาสตร์...พวกเขาบอกว่าผมมีคนเข้าร่วมเยอะที่สุดในประวัติศาสตร์การกล่าวสุนทรพจน์เข้ารับตำแหน่งประธานาธิบดี”

บางคนอาจมองว่าคำกล่าวเช่นนี้เป็นการแสดงความคิดเห็นส่วนตัวหรือเป็นเชิงอัตนัย แต่แท้จริงแล้วคำกล่าวอ้างของทรมป์นำมาทดสอบอย่างเป็นกลางหรือในเชิงวัตถุวิสัยได้ง่ายมาก ที่ทรมป์พูดถึง “พวกเขา” ซึ่งอาจหมายถึงใครก็ได้ แต่ก็ยังไม่มีผู้เชี่ยวชาญหน้าไหนออกมายืนยันว่าทรมป์มีคนเข้าร่วมพิธีรับตำแหน่งมากที่สุดคนหนึ่งในประวัติศาสตร์ ยิ่งไปกว่านั้นคือหลักฐานทั้งหมดบ่งชี้ไปในทางตรงกันข้ามกับคำกล่าวอ้างของทรมป์เลยทีเดียว พิธีเข้ารับตำแหน่งครั้งแรกของประธานาธิบดีบารัค โอบามาในปี 2009 ดึงดูดผู้เข้าชมทั้งแบบที่มาตัวเป็นๆ และยอดผู้ชมทางโทรทัศน์ได้เยอะกว่าทรมป์มากนัก เหตุผลที่เรื่องปั้นน้ำเป็นตัวประเภทนี้จัดว่าแย่

เพราะมันขัดแย้งกับความถูกต้องในเชิงข้อเท็จจริง ขณะเดียวกันก็สนับสนุน คำกล่าวอ้างผิดๆ ทั้งที่หลักฐานบอกไปคนละเรื่อง หน้าซ้ายยังบิดเบือน ความเป็นจริง ยกกระดับความคิดเห็นรวมถึง “ข้อเท็จจริงทางเลือก” ให้ขึ้นมามีสถานะเป็นข้อเท็จจริงด้วย ฉะนั้นจึงสมควรได้แมลงวันสองตัว ไปตามดัชนี

สุดท้ายก็คือเรื่องปั่นน้ำเป็นตัวระดับอันตราย เมื่อทรมัปปูตเรื่องการหาวิธีรักษาโควิด-19 แต่กลับแนะนำสิ่งที่อาจทำให้คนเจ็บตัวได้จริงๆ เรื่องมีอยู่ว่าเมื่อวันที่ 23 เมษายน ปี 2020 ทรมัปปูตว่า “แล้วผมก็เห็น น้ำยาฆ่าเชื้อ ซึ่งฆ่าเชื้อโรคตายเรียบได้ในเวลาที่เดียวเลย นานทีเดียวเท่านั้นคุณ มันต้องมีสักวิธีที่น่าที่เราจะทำอะไรแบบนั้นได้ ฉีดเข้าไปในร่างกายหรืออาจจะใช้วิธีล้างได้หรือเปล่า เพราะคุณก็เห็นว่าเชื้อไวรัสนี้ เข้าไปในปอดแล้วก็ไปเพิ่มจำนวนมหาศาลข้างในปอด ลองตรวจสอบดูก็น่าจะเข้าทำนอง เพราะมันคุณจะต้องเอาเข้าไปใช้ร่วมกับหม้อ มันฟังดู น่าสนใจดีนะสำหรับผม” โซเดียมไฮโปคลอไรต์ในรูปของน้ำยาซักผ้าขาว และผลิตภัณฑ์ทำความสะอาดภายในบ้านชนิดอื่นๆ ที่มีขายทั่วไปตามท้องตลาดนั้น มีค่าพีเอช 12 และมีระดับความเป็นด่างสูงมากจนทำให้เกิดการกัดกร่อนได้ การบริโภคน้ำยาฆ่าเชื้อทำให้กระเพาะและหลอดอาหารไหม้เกรียม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปริมาณที่กลืนเข้าไป ซึ่งอาจทำให้ถึงแก่ชีวิตได้เลย เว้นแต่ว่าจะไปถึงมือแพทย์ได้ทันทั่วทั้งที่ ทรมัปปูตเป็นถึงประธานาธิบดีสหรัฐฯ แล้วมาแนะนำให้ประชาชนลองบริโภคไลซอล คลอโรกซ์ หรือ ผงซักฟอกอื่นๆ ก็อาจมีคนคิดเป็นจริงเป็นจังและทำตามคำแนะนำก็เป็นได้

แทบจะในทันทีหลังจากที่ทรมัปปูตแนะนำสูตรพิชิตโควิด บรรดา ศูนย์ควบคุมสารพิษ บริษัทประกันชีวิต เจ้าหน้าที่สาธารณสุขประจำเมือง ไปจนถึงผู้ผลิผลิตภัณฑ์สารฆ่าเชื้อทั้งหลาย ต่างดาหน้ากันออกแถลงการณ์เตือนประชาชนด้วยถ้อยคำอันขัดแย้งว่าห้ามบริโภคผลิตภัณฑ์

ฆ่าเชื้อเด็ดขาด ทว่าศูนย์ควบคุมสารพิษหลายแห่งรายงานว่ามีประชาชนจำนวนมากที่โทร.เข้ามาอ้างว่าดื่มผลิตภัณฑ์ซักผ้าขาวเข้าไป ขณะที่ผู้เชี่ยวชาญทางการแพทย์หลายรายเชื่อว่ามีคนมากมายเสียชีวิตจากการทำตามข้อมูลผิดๆ นี้

หลังจากถูกประณามแบบถล่มทลายเพราะคำแนะนำเจ้ากรรมทำพิษ ทรัมป์ก็ออกมาได้แย่งอย่างหน้าไม่อายว่าตอนนั้นเขาประชดต่างหาก ซึ่งต่อให้ทรัมป์ประชดจริง ผู้นำที่ทรงอิทธิพลมากระดับประธานาธิบดีสหรัฐฯ ย่อมต้องเป็นตัวแทนการสื่อสารข้อมูลที่มีความรับผิดชอบ และเขาทำให้ผู้คนตกอยู่ในอันตรายจากคำบั่นน้ำเป็นตัวนั้นจริงๆ ไม่ว่าคนเราจะฝึกไฟการเมืองทางไหน ทุกหลักการก็ควรมีหลักฐานนำทาง เพราะหากไม่เป็นเช่นนั้น งานนี้มีหายนะแน่นอน เรื่องบั่นน้ำเป็นตัวประเภทนี้ ผมจึงให้แมลงวันสามตัวไปเลยจุกๆ มันคือเรื่องบั่นน้ำเป็นตัวที่เป็นอันตรายและก่อให้เกิดความเสียหายได้โดยตรง ทั้งยังสื่อเค้าว่าจะส่งเสริมทัศนคติที่เห็นวิทยาศาสตร์และการแพทย์เป็นเรื่องเล่นๆ รวมถึงสนับสนุนวิทยาศาสตร์เทียมและการแพทย์ทางเลือก ซึ่งสองอย่างนี้ส่งผลกระทบเลวร้ายต่อสังคมในวงกว้าง

เรื่องบั่นน้ำเป็นตัวเกี่ยวกับการแปรงฟัน

ในบรรดาสารพัดสิ่งอย่างที่เราเชื่อ ผมนึกไม่ออกว่าจะมีความเชื่อใดที่เห็นพ้องต้องกันในระดับสากลไปมากกว่าประโยชน์ของการแปรงฟัน สิ่งที่เราเชื่อเกี่ยวกับการแปรงฟันนั้นไม่ใช่อะไรเลยนอกจากตัวอย่างของ *ความจริงพื้นฐานตามวัฒนธรรม (cultural truism)* ซึ่งก็คือความเชื่อที่สมาชิกส่วนใหญ่ในสังคมยอมรับโดยไม่ตั้งคำถามและแทบจะไม่คิดต่อต้าน

ถึงกระนั้นก็ยังมีการศึกษาชิ้นหนึ่งของทีมนักจิตวิทยาสังคมที่นำโดย ไมเคิล รอสส์ แห่งมหาวิทยาลัยวอเทอร์ลู ที่แสดงให้เห็นว่าความเชื่อที่ไร้ซึ่งการตรวจสอบ (อย่างเรื่องการแปร่งฟัน) นั้นช่างเปราะบางลั่นดี โดยในการทดลองหนึ่ง รอสส์กับทีมนักวิจัยให้ผู้เข้าร่วมการทดลองฟังเสียงบันทึก ซึ่งมีทั้งคำพูดสนับสนุนและไม่สนับสนุนการแปร่งฟัน (และบางคนไม่ได้ฟังเสียงบันทึกใดๆ เลย)

เสียงบันทึกฝ่ายสนับสนุนอธิบายว่าการแปร่งฟันบ่อย ๆ ทำให้ชั้นเคลือบฟันแข็งแรง รวมทั้งปกป้องฟันและเหงือกจากโรคได้ด้วย ส่วนเสียงบันทึกฝ่ายไม่สนับสนุนอธิบายถึงอันตรายของการแปร่งฟันบ่อย ๆ ยาสีฟันทำให้ชั้นเคลือบฟันสึกได้อย่างไร รวมถึงโรคเหงือกทำให้เกิดการติดเชื้อและภาวะสูญเสียฟันได้ ทั้งยังเน้นย้ำว่าการขัดด้วยไหมขัดฟันดีกว่าการแปร่งฟันมาก หลังจากฟังเสียงบันทึกแล้ว ผู้เข้าร่วมการทดลองจะกลับไปยังพื้นที่พักคอยเพื่อเข้าร่วมการศึกษา “ที่ไม่เกี่ยวข้องกัน” ในลำดับถัดไป

จากนั้นผู้เข้าร่วมการทดลองต้องตอบแบบสอบถาม ซึ่งอ้างว่า ออกแบบมาเพื่อประเมินความสัมพันธ์ระหว่างบุคลิกภาพประเภทต่างๆ กับวิถีชีวิต สิ่งที่แฝงอยู่ในแบบสอบถามคือคำถามที่ขอให้ผู้เข้าร่วมการทดลองประเมินความถี่ในการทำกิจกรรมหลากหลายประเภทในช่วงสองสัปดาห์ที่ผ่านมา โดยในบรรดาคำถามหลายๆ ข้อที่เกี่ยวกับสุขภาพในด้านอื่น ๆ นั้น มีอยู่ข้อหนึ่งที่ถามว่า “คุณแปร่งฟันกี่ครั้งในช่วงสองสัปดาห์ที่ผ่านมา” ผู้เข้าร่วมการทดลองยังต้องตอบคำถามที่ว่า การแปร่งฟันหลังอาหารทุกมื้อสำคัญหรือไม่สำคัญ ดีต่อสุขภาพหรือทำลายสุขภาพ และมีโทษหรือมีประโยชน์ โดยให้คะแนนตั้งแต่ 1-9

สิ่งที่รอสส์และคณะพบนั้นน่าอัศจรรย์ยิ่ง อย่างที่คุณคงพอจะเดาได้ว่า

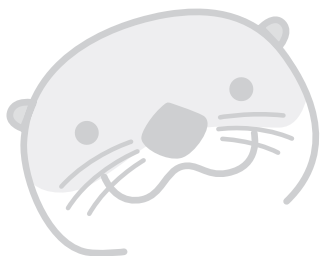
คนที่ได้ฟังข้อความสนับสนุนการแปร่งฟันและคนที่ไม่ได้ฟังข้อความใด ๆ เลย แสดงทัศนคติเป็นบวกต่อการแปร่งฟันในระดับสูงสุด (ให้คะแนนเฉลี่ยที่ 9 และ 8.5 ตามลำดับ) พวกเขายัง “นึกทบทวน” ว่าแปร่งฟันไปเฉลี่ย 35.85 และ 32.80 ครั้งตามลำดับในช่วงสองสัปดาห์ที่ผ่านมา ซึ่งผลออกมาตรงกันข้ามเลยกับคนที่ฟังข้อความไม่สนับสนุนการแปร่งฟัน ซึ่งโดยเฉลี่ยแล้วแสดงทัศนคติดังข้างเป็นกลางต่อการแปร่งฟัน (ให้คะแนนเกือบกึ่งกลางที่ 4.75) และนึกทบทวนการแปร่งฟันของตัวเองได้แค่ 28.62 ครั้งโดยเฉลี่ยตลอดสองสัปดาห์ก่อนหน้านี้ (ต่ำกว่ากลุ่มที่ได้ฟังข้อความสนับสนุนและกลุ่มที่ไม่ได้ฟังข้อความใด ๆ เลย 18 เปอร์เซ็นต์) เห็นได้ชัดว่าการใช้เหตุผลแบบนี้นำไปสู่การนึกทบทวนสุขอนามัยแบบผิด ๆ ของตัวเราเองได้

เป็นเวลานานมากกว่าหกทศวรรษแล้วที่นักจิตวิทยาสังคมรู้ว่าหากเราโดนโจมตีเรื่องที่เป็นความจริงพื้นฐานตามวัฒนธรรม (อย่างเรื่องการแปร่งฟัน) เราก็คงยังนิ่งดูตายได้ จนกระทั่งถึงจุดที่มีแรงจูงใจให้ลุกขึ้นมาปกป้องความเชื่อของตนเองนั่นแหละ แต่เราๆ ท่านๆ ก็แทบจะไม่เคยต้องปกป้องความเชื่อของตัวเองอย่างที่ว่ามานั้นเลย และก็ไม่มีแรงจูงใจให้เริ่มด้วย เพราะถือว่าความเชื่อของตนนั้นหักล้างมิได้

นั่นคือประเด็นของหนังสือเล่มนี้ มันจะทำให้คุณตระหนักว่าการแสวงหาหลักฐานและความจริงเป็นคุณต่อตัวคุณเอง แทนที่จะยอมให้คนมาบั่นทอนเป็นตัวไส้ไปเรื่อย ๆ คอยมาชักนำให้คุณตกหลุมพรางระบบความเชื่อแบบไม่หลักปักชั้เลน แต่เมื่ออ่านหนังสือเล่มนี้จบ ถ้าคุณพูดได้เต็มปากว่าคุณถามตัวเองและคนอื่นด้วยคำถามสำคัญๆ ที่ชวนให้คิดอย่างมีวิจารณญาณ (ถ้าเป็นเมื่อก่อนคงไม่ถามหรอก) หากว่าเป็น

เช่นนั้นได้ ผมก็บรรลุเป้าหมายสูงสุดของตัวเองแล้ว

ในแต่ละบทของหนังสือเล่มนี้ ผมจะพาคุณไปดูตัวอย่างเรื่องปั่นน้ำ เป็นตัวที่พบเห็นได้ในชีวิตประจำวัน จากนั้นผมจะแสดงให้คุณเห็นว่า มันเป็นคนกับพวกปั่นน้ำเป็นตัว แต่เป็นโทษร้ายแรงต่อคนอื่นๆอย่างไร แล้วผมจะแสดงให้ดูว่างานค้นคว้าด้านจิตวิทยาสังคมในปัจจุบันพูดถึง ตัวอย่างของการปั่นน้ำเป็นตัวอย่างเช่นไรบ้าง ไม่ต้องเป็นนักวิทยาศาสตร์หรอก ถ้าอยากจะลึกซึ้งให้ถึงแก่นกับเรื่องปั่นน้ำเป็นตัวอย่าง แต่คุณทำความเข้าใจเรื่องปั่นน้ำเป็นตัวอย่างให้ดีขึ้นได้ด้วยการเข้าใจว่ามันทำงานอย่างไร

ทดลองอ่าน

“

ระดับความรู้ที่เรามี

ไม่ได้ช่วยปกป้องเราให้รอดพ้น

จากการปั่นแต่งมายาแต่อย่างใด

”

ต้นกุนของเรื่องปั่นน้ำเป็นत्व

ไวน์ การปั่นน้ำโก่งราคา
และแบบวัดบุคคลิกภาพโมเออร์ส-บริกส์

“ข้อเท็จจริงนั้นะคือด้านจจะตายไป

ไม่ว่าความปรารถนา อคติ หรือแรงขับดันหาของเรจะเป็นเช่นไร
ก็ไม่อาจแปรเปลี่ยนความหมายของข้อเท็จจริงหรือหลักฐานได้”

- จอห์น อดัมส์

การพิจารณาสถานการณ์ต่อไปนี้ดู เรื่องมีอยู่ว่าคุณอยากซื้อไวน์
อเมริกันสำหรับโอกาสพิเศษ เลือกไปเลือกมาจนเหลือตัวเลือกแค่
สองอย่าง คุณไปอ่านรีวิไวน์แต่ละชนิดจากเว็บไซต์ไวน์แมกคอตคอม
ที่เขียนไว้ว่า

ไวน์รีเซิร์ฟ¹ รุ่นที่สามจากผู้ผลิตไวน์อเมริกันรายนี้ เป็นไวน์
ปลูกเองและใช้องุ่นสายพันธุ์เดียว 100 เปอร์เซ็นต์ อวลด้วยกลิ่น
ควันไฟจากเตาผิง เคล้ากลิ่นเบอร์รี่สีแดงและดำ กลิ่นหนังและ
ยาสูบ เจือด้วยกลิ่นสนซีดาร์และสมุนไพร เนื้อสัมผัสนุ่มละมุน

¹ Reserve หมายถึง ไวน์ที่ผ่านกระบวนการพิถีพิถันกว่าไวน์รุ่นอื่นๆ พิเศษตั้งแต่การ
เก็บเกี่ยว การผลิต ไปจนถึงการเก็บรักษา

ผลงานรสชาติเข้มข้นของไวน์แบบฟูลบอดี้² คะแนนประเมิน

93 คะแนน

กลิ่นदारกช็อกโกแลตจางๆกับแกรไฟต์บางเบา เคล้าคลอไปกับกลิ่นเชอร์รี่สุกฉ่ำและจุมูก รสชาติสดชื่นเจือรสฝาดอ่อนๆของไวน์แบบมีเดียมบอดี้³ ไวน์แดงงามหรู ทว่ายังไม่สุกงอมเต็มที่ หากกำลังบ่มตัวอย่างงดงามและจะให้รสชาติที่ดียิ่งขึ้นต่อไป ต่อมือนี้ก็ใช้ได้ แต่จะให้ดีคือปี 2030 คะแนนประเมิน

93 คะแนน

คุณจะซื้อไวน์แบบไหน รีวิวแรกเป็นของไวน์จาร์วิส 2012 เอสเตท กราวนด์ เคฟ เฟอร์เมนเตด รีเซิร์ฟ แมร์โลต์ (นาปาวัลลีย์) ในราคาขายขวดละ 200 เหรียญ ส่วนรีวิวที่สองเป็นของไฟล์ 2015 รีด เกรตซ์เบิร์ก แมร์โลต์ (นีเดอร์เอสเทอร์ไรซ์) ในราคาขายขวดละ 19 เหรียญ คำบรรยายย้อนแย้งกับราคาแบบสุดหัวไปเลยใช่ไหม

ในอุตสาหกรรมไวน์มูลค่าหลายพันล้านดอลลาร์ ภาษาแบบนี้ใช้กันเกลื่อนกลาดมาก ฉลากไวน์ส่วนใหญ่บรรยายกลิ่นอะโรมาหรือกลิ่นเหล้าอุ่นเพื่อบอกลักษณะของกลิ่น มีการพูดถึงบอดีน่านักเพื่อบรรยายถึงปริมาณแอลกอฮอล์ในไวน์ คำอ้างอิงถึงความแหลมหรือนุ่มใช้บรรยายถึงรสชาติว่าสดชื่นหรือเปรี้ยวแค่ไหน คนอาจบรรยายไวน์ว่าฉ่ำน้ำ เหนียวหนึบ เสียดคอค เฉียบคม กลิ่นบ่มถึงโอ๊ก หรือคำที่ผมโปรดปรานเป็นการส่วนตัวคือ “น่าพึงใจอย่างมีสติปัญญา” ใครเล่าจะไม่อยากดื่มอะไรที่ชวนให้นึกถึงเตาผิงในกระท่อมอุ่นกลางฤดูหนาวเย็นยะเยือก แต่คำบรรยายพวกนี้เที่ยงตรงและมีประโยชน์หรือไม่

² full body หมายถึง ไวน์ที่มีปริมาณแอลกอฮอล์ 13.5 เปอร์เซ็นต์ขึ้นไป

³ medium body หมายถึง ไวน์ที่มีปริมาณแอลกอฮอล์ 12.5 - 13.5 เปอร์เซ็นต์

ผมอยากจะเข้าใจว่าไวน์ถูกกรอกขวดขายกันอย่างไร จึงหาข้อมูลเกี่ยวกับอุตสาหกรรมนี้ แล้วก็ไปเลียบ ๆ เคียง ๆ พูดคุยกับคนที่รับผิดชอบในกระบวนการผลิตและการขายมานิดหน่อย

โรเบิร์ต ฮอดจสัน เป็นอาจารย์เกษียณของภาควิชาสถิติ มหาวิทยาลัยฮัมโบลด์ท์สเตท และเป็นเจ้าของไรน์ฟีลด์บรุกทางตะวันออกเฉียงเหนือของแคลิฟอร์เนีย ฟีลด์บรุกก่อตั้งเมื่อปี 1976 เป็นกิจการเล็กๆ ที่ขายไวน์ปีละ 1,500 ขวด ทว่าสอยรางวัลจากเวทีประกวดไวน์ไม่ได้ขาด หนึ่งในโลกของไวน์ รางวัลนำมาซึ่งเกียรติภูมิอีกไซ ทั้งยังช่วยกระตุ้นชื่อเสียงและยอดขายได้ ไวน์ที่แปะสติ๊กเกอร์ฟอยล์สีทอง เงิน หรือทองแดงมียอดขายมากกว่าไวน์แบบเดียวกันแต่ไม่มีสติ๊กเกอร์แปะถึงเจ็ดเท่า

ด้วยสงสัยว่าไวน์ของเขาชนะเหรียญทองในการประกวดหนึ่ง แต่ไหนกลับแพ้หลุดลุ่ยในอีกเวทีประกวดหนึ่ง ฮอดจสันจึงขุดคุ้ยหาข้อมูลการประกวด เมื่อวิเคราะห์เสร็จสรรพ ฮอดจสันจึงค้นพบว่าเหรียญรางวัลนั้นก็แค่สุ่มให้เฉยๆ โดยไวน์แต่ละขวดมีโอกาส 9 เปอร์เซ็นต์ที่จะชนะรางวัลเหรียญทองในการประกวดใดๆ ก็ได้

ในการทดลองหนึ่งที่ฮอดจสันลงมือทำเอง เขาให้ผู้เชี่ยวชาญด้านไวน์เอาผ้าปิดตาแล้วให้แต่ละคนชิมไวน์สามแก้ว ที่จำเป็นต้องปิดตาเพราะฮอดจสันไม่อยากให้ผู้เชี่ยวชาญประเมินไวน์จากฉลากหรือระดับสีทั้ง 36 แบบอันเป็นเอกลักษณ์ของไวน์ จากนั้นผู้เชี่ยวชาญจะให้คะแนนไวน์ตัวอย่างแต่ละแก้วตามหลักมาตรฐานในวงการ โดยเริ่มจาก “ดี” คือไวน์ที่บ่มมาอย่างดี สมบูรณ์ (80 - 84 คะแนน) “ดีมาก” คือไวน์ที่มีคุณสมบัติพิเศษ (85 - 89 คะแนน) “โดดเด่น” คือไวน์ที่มีคุณลักษณะและสไตล์เป็นเลิศ (90 - 94 คะแนน) ไปจนถึง “ทรงคุณค่า” คือไวน์ชั้นยอดเยี่ยม (95 - 100 คะแนน)

โดยเฉลี่ยแล้วการให้คะแนนไวน์ของกรรมการจะต่างกันที่ 4 คะแนน (บวกหรือลบ) แต่ปัญหาอยู่ตรงที่ว่าไวน์ทั้งสามแก้วล้วนรินมาจากขวดเดียวกันนั้นแหละ ทว่าไวน์ที่ได้ 92 คะแนนจากผู้เชี่ยวชาญคนหนึ่ง ในการชิมรอบแรกกลับได้ 88 หรือ 96 คะแนนจากผู้เชี่ยวชาญคนเดียวกัน ในการชิมครั้งต่อไป มา กรรมการบางคนแย้งกว่านี้อีก มีกรรมการแค่หนึ่งจากสิบคนเท่านั้นที่ให้คะแนนไวน์ขวดเดียวกันห่างกัน ± 2 คะแนน อย่างสม่ำเสมอ ต่อมาฮอดจ์สันก็พบว่ากรรมการในการประกวดไวน์ แคลิฟอร์เนียสเตทแฟร์ (งานประกวดที่เก่าแก่และทรงเกียรติที่สุดในทวีปอเมริกาเหนือ) ซึ่งให้คะแนนคงเส้นคงวาที่สุดในปีหนึ่ง กลับรังเกียจอยู่ กลางกลุ่มในปีอื่น ซึ่งบอกเป็นนัยว่าความสามารถที่ “คงเส้นคงวา” ในปีนั้นมันก็แค่เรื่องบังเอิญ ยิ่งไปกว่านั้น มีกรรมการน้อยกว่า 10 เปอร์เซนต์ที่สามารถให้คะแนนเหมือนเดิมได้ภายในกลุ่มเหรียญรางวัลเดียวกัน ส่วนอีก 10 เปอร์เซนต์ดันให้คะแนนเหรียญทองกับไวน์ที่ก่อนหน้านี้ให้คะแนนเหรียญทองแดง

สิ่งที่ฮอดจ์สันค้นพบไม่มีอะไรแปลกใหม่ มีนักวิจัยนามว่าเฟรเดริก โบเรชต์ เกิดอยากรู้ขึ้นมาว่าตุ่มรับรสบนลิ้นของนักวิจารณ์ไวน์นั้น แยกแยะไวน์แดงกับไวน์ขาวได้อย่างน่าเชื่อถือหรือไม่ โบเรชต์ให้ผู้เชี่ยวชาญไวน์ 54 คนออกความเห็นเกี่ยวกับไวน์สองแก้ว แก้วหนึ่ง “แดง” อีกแก้วหนึ่งขาว ในความเป็นจริงแล้วไวน์ทั้งสองแก้วคือไวน์ขาวที่เหมือนกันทุกหยด ที่ไวน์ “แดง” ก็เพราะย้อมสีผสมอาหาร แน่แน่นอนว่าพวกคนที่เรียกตัวเองว่าผู้เชี่ยวชาญกลับบรรยายไวน์ “แดง” ของโบเรชต์ ด้วยภาษาที่มักจะสงวนไว้ใช้พูดถึงลักษณะของไวน์แดง คือพูดว่า “เหมือนแยมผลไม้” หรือไม่กี่ “ให้รสชาติจากผลไม้สีแดงที่ถูกบีบอัด” ไม่มีสักคนเลยจากผู้เชี่ยวชาญ 54 คนที่ระแคะระคายว่าไวน์แดงนั้น ที่จริงแล้วคือไวน์ขาว

แล้วเราได้ข้อคิดอะไรจากเรื่องนี้ นักวิจารณ์และกรรมการการประกวดไวน์คือผู้เชี่ยวชาญในวงการ ถ้าพวกเขาให้คะแนนไม่คงเส้นคงวาและถูกหลอกได้ง่ายๆ ด้วยไวน์แดงย้อมสี แล้วพวกเราเล่า จะเหลืออะไร เราแทบคาดหวังไม่ได้ด้วยซ้ำว่าสิ่งที่เป็นรสนิยมส่วนบุคคลเสียเหลือเกิน อย่างการชิมไวน์จะเป็นวิทยาศาสตร์อันตรงตรงได้ แต่ก็ไม่สมเหตุผลเช่นกันถ้ายังจะเชื่อมั่นในรางวัลการประกวดไวน์และรีวิวของมืออาชีพ ตราบใดที่ยังไม่มีมาตรฐานที่ตรวจสอบได้เป็นตัวเลขและเป็นระบบ วิธีการทางวิทยาศาสตร์จำต้องมีกรณีศึกษาและชุดมาตรฐานที่ตรวจสอบได้ให้ทุกคนมีอะไรได้ยึดถือ ถ้าผู้เชี่ยวชาญไวน์ไม่ใช้สิ่งเหล่านี้และไม่อาจแยกแยะระหว่างโคลด์ เปกาเซ่ แมร์โลต์ กับ แคนนอนบอล แมร์โลต์ ได้อย่างน่าเชื่อถือละก็ คำบรรยายไวน์อย่างมืออาชีพก็คงจะแพร่พันธุ์เรื่องปั่นน้ำเป็นตัวต่อไปเรื่อยๆ

นอกจากอ่านคำบรรยายแล้ว คนมักอนุมานคุณภาพของไวน์ว่า ผกผันไปตามราคา แพงแปลว่าดี เพราะแบบนี้การตลาดจึงแค่ต้องทำให้ไวน์ฟังดูแพงไว้ก่อน เช่นเดียวกับสินค้าโภคภัณฑ์ซึ่งใช้ทรัพยากรธรรมชาติเป็นวัตถุดิบทั้งหลาย ไวน์คือของอวดรวย ของอวดรวยคือสินค้าฟุ่มเฟือยที่ราคาไม่ได้เป็นไปตามกฎอุปสงค์อุปทานทั่วไป มันมีอุปสงค์เพราะว่ามันแพง นักการตลาดรู้ว่าคนเราใช้ราคาเป็นหลักเกณฑ์หายบายๆ เมื่อจะซื้อไวน์สักขวดสำหรับโอกาสพิเศษ เราอาจเลือกไวน์ขวดละ 80 เหรียญมากกว่าไวน์ขวดละ 25 เหรียญ เพราะที่กักเอาไว้ว่าขวดไหนแพงกว่า ขวดนั้นก็คงรสชาติดีกว่ากระมัง

โคโค ครุมเม นักเศรษฐศาสตร์พฤติกรรมแห่งสถาบันเทคโนโลยีเมสซาซูเซตส์ ค้นคว้าเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างรีวิวไวน์อย่างมืออาชีพกับราคาของไวน์ เธอศึกษาถ้อยคำที่ใช้บรรยายไวน์ที่แตกต่างกันถึง 3,000 ชนิดในช่วงราคาตั้งแต่ 5 เหรียญไปจนถึง 200 เหรียญจากแหล่งรวม

รีวิวมืออาชีพในโลกออนไลน์ เธอใช้วิธีวิเคราะห์ข้อความเพื่อจะหาว่า มีการใช้คำเดียว ๆ และคำที่เอาคำสวย ๆ แปลก ๆ มาย่ำรวมกันในรีวิว ที่มากนักยอ แล้วเธอก็พบว่าการใช้รีวิวไวน์ราคาถูกและแพงนั้นใช้ศัพท์ต่างกัน คำศัพท์อย่างเช่น *ฉ่ำน้ำ ให้รสผลไม้ อร่อย* ใช้บรรยายไวน์ราคาถูก บ่อยกว่า ขณะที่ไม่ค่อยพบศัพท์เหล่านี้บ่อยนักกับกลุ่มไวน์ระดับบน และรีวิวบางอันก็เสกสรรศัพท์ใหม่ๆ ขึ้นมาใช้งาน

ไวน์ราคาถูกมักมีคำสร้อยว่า *น่าพอใจ สดชื่น และชวนเพลิดเพลิน* และแนะนำให้กินคู่กับอาหารราคาถูกเหมือนกัน เช่น *ไก่และพิซซ่า* ส่วนไวน์ราคาแพงมักบรรยายด้วยคำที่ขรึมกว่า (เช่น *เข้มข้น ละมุน*) ใช้คำเดียวที่บอกถึงรสชาติ (เช่น *ยาสูบ ช็อกโกแลต*) และคำที่ฟังดู พิเศษ (เช่น *สง่างาม คูเว่*⁴) และแนะนำให้กินกับอาหารจานที่แพงกว่า เช่น หอยหรืออาหารทะเลมีเปลือกทั้งหลายและสเต็กซาโตบรียองด์ จากการวิเคราะห์ของตน ครุ่มเมจึงนำเสนอคำบรรยายไวน์ราคาแพงไว้ ตามนี้ “เนื้อสัมผัสแบบช็อกโกแลต นุ่มดั่งกำมะหยี่ กลิ่นซ้อนเป็นชั้น รัญจวนใจ หากยังอวลกลิ่นครีม ไวน์นี้มีกลิ่นหอมแบบแบล็กเคอร์แรนต์ เข้มข้น และรสสัมผัสสุดท้ายราวกับทับทิมอันนวลเนียน เป็นไวน์ที่ ชุ่มชุ่ม สง่างาม และละมุนละไม เหมาะสำหรับกินคู่กับหมูและหอย”

เป็นของกล้วย ๆ ที่นักการตลาดไวน์จะปั่นน้ำเป็นตัวบางเรื่องได้อย่าง ฟังขึ้นเสียด้วย เพราะผู้บริโภคส่วนใหญ่รู้เรื่องไวน์น้อยจนน่าใจหาย ถ้าคุณเป็นเหมือนคนส่วนใหญ่ คุณคงเชื่อสินะว่าไวน์ยิ่งบ่มนานยิ่งอร่อย แล้วคุณจะแปลกใจถ้ารู้ว่าไวน์ส่วนใหญ่ตั้งใจผลิตมาให้ดื่มเดี๋ยวนั้นเลย แล้วก็ไม่มีแววว่ารสชาติจะดีขึ้นไปตามกาลเวลา รังแต่จะพาหลงอ้าว

⁴ Cuvée โดยทั่วไปหมายถึงไวน์ที่มีกรรมวิธีผสมพิเศษหรือเป็นรุ่นพิเศษเมื่อเทียบกับรุ่นอื่น ของผู้ผลิตรายเดียวกัน

เสียด้วยซ้ำ มีไวน์ไม่กี่ชนิดหรอกที่บรรจุขวดมาเพื่อให้เก็บไว้นานๆ และไวน์พวกนั้นก็แพงบรรลัษสำหรับคนทั่วไป ยกเว้นคนคลั่งรักไวน์สุดๆ เท่านั้น ถ้าบังเอิญว่าคุณเก็บไวน์ที่สนนราคาไม่ได้มากมายอะไร ก็คงไม่ผิดความจริงนักถ้าจะพูดว่าต่อให้คุณไม่ยอมเปิดขวดเสียที ไวน์นั้นก็ไม่ว่ายขึ้นมาได้หรอก

หลังจากตรวจทานข้อมูลแล้ว เราก็สรุปได้อย่างสมเหตุสมผลสองอย่าง การขายไวน์เป็นเรื่องของ *การขาย* มากกว่าจะเป็นเรื่องของไวน์ และด้วยขนาดตลาดไวน์ในสหรัฐที่มีมูลค่ากว่า 70,000 ล้านดอลลาร์ และตลาดไวน์ระดับโลกที่มีมูลค่าเกิน 350,000 ล้านดอลลาร์ เรื่องปั่นน้ำ (ไวน์) เป็นตัวนั้นดึงดูดต่อคนขายไวน์และเลวร้ายต่อกระเป๋าสตางค์ของเรา แต่ข่าวดีก็คือคุณไม่ต้องรู้สึกผิดกับการซื้อไวน์ราคาถูกอีกต่อไปแล้ว!

เราจะเข้าใจสิ่งที่เราเลือกดีขึ้นจากการรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องมากกว่าข้อมูลที่ได้จากเรื่องปั่นไวน์เป็นตัวของผู้เชี่ยวชาญ การจะค้นพบไวน์ที่ใช่ คุณต้องชิมไวน์เป็นกะตัก ถ้าในมือนั้นหัวหน้าบริการแนะนำ สครีมมิ่ง อีเกิ้ล กาแบร์เน็ต โซวียง คุณอาจพบว่าไวน์นั้นก็อร่อยดี เป็นที่น่าพอใจ แต่ไม่ได้หมายความว่าไม่มีไวน์อื่นๆ อีกหลายสิบอย่างที่คุณอาจจะชอบมากกว่า ทางเดียวที่คุณจะรู้ได้ก็ต้องเข้าหาไวน์อย่างนักวิทยาศาสตร์และชิมไวน์ด้วยตัวเอง ผู้ค้าปลีกไวน์ใช้กฎสองข้อนี้เมื่อเลือกไวน์ให้ตัวเอง กฎข้อที่ 1 ดื่มสิ่งที่อร่อย กฎข้อที่ 2 ดื่มสิ่งที่มีปัญญาย่อย กฎทั้งสองข้อนี้มีเหตุผลที่สุดๆ ไปเลยใช่ไหม เข่ากฎทั้งสองข้อนี้เข้าด้วยกัน แล้วคุณจะได้กลยุทธ์ในการตัดสินใจไวน์สุดเฉียบ

การปั่นน้ำโง่ราคา

ด้วยธรรมชาติของมูลค่าและราคาไวน์ที่ผันผวนอยู่ตลอดเวลา ผมเริ่มค่อยๆ คิดไปถึงเรื่องราคาของสินค้าต่างๆ หรือจะให้ชัดกว่านั้นก็คือราคาที่ยบวกเพิ่มในสินค้าต่างๆ ซึ่งเป็นอัตราส่วนระหว่างราคาของสินค้าหรือบริการกับราคาขาย เช่น การบวกราคาในสินค้าปลีกคำนวณจากส่วนต่างระหว่างราคาขายส่ง (ราคาจากผู้ผลิตเรียกเก็บจากผู้ค้าปลีก) กับราคาขายปลีก (ราคาจากผู้ค้าปลีกเก็บจากลูกค้า) สินค้าและบริการส่วนใหญ่จะบวกราคาในระดับหนึ่ง ซึ่งเป็นเรื่องที่ต้องทำ เพราะแน่นอนว่าการทำกำไรคือเป้าหมายในทุกธุรกิจ

อย่างไรก็ตาม ในฐานะนักวิเคราะห์เรื่องปั่นน้ำเป็นตัว ผมสนใจว่าการบวกราคานี้มันทำกันอย่างสมเหตุสมผลหรือไม่ เพื่อค้นหาความจริงเรื่องนี้ เราต้องมีกรอบอ้างอิงเพื่อใช้เป็นมาตรฐานในการเปรียบเทียบ จุดอ้างอิงของผมคือข้อเท็จจริงที่ว่า การบวกราคาสินค้าปลีกซึ่งเป็นที่ยอมรับสำหรับสินค้าส่วนใหญ่อยู่ที่ระหว่าง 50 ถึง 100 เปอร์เซ็นต์ นั่นแปลว่าลูกค้าต้องจ่ายราคาสินค้า/บริการเพิ่มอีกสองเท่าจากราคาที่ผู้ค้าปลีกต้องจ่ายไปกับค่าจัดหาหรือขนส่ง การบวกราคาเพิ่มอีก 50 - 100 เปอร์เซ็นต์ถือว่าสมเหตุสมผลสำหรับการลงทุนและความเสี่ยงที่ผู้ค้าปลีกต้องแบกรับ ผมจึงจ่ายเพิ่มส่วนนี้ได้แบบไม่ติดใจอะไร แต่เราจะใส่ชื่อไปหน่อยไหม ถ้าเชื่อว่าการบวกราคาสินค้าปลีกทุกอย่างอยู่ที่ 50 - 100 เปอร์เซ็นต์เท่านั้น ทุกครั้งที่คุณดื่มไวน์ในร้านอาหารก็มาพร้อมราคาที่บวกเพิ่มไปอีกราวๆ 400 เปอร์เซ็นต์ พอเป็นอีกรอบนี้ บางคนเลยหันไปสั่งน้ำอัดลมแทน เพราะเชื่อว่าทำแบบนี้แล้วจะประหยัด แต่น้ำอัดลมในร้านอาหารบวกราคาเพิ่มเหลือรับประทานถึงกว่า 1,000 เปอร์เซ็นต์

โดยมากแล้วสินค้าหรือบริการใด ๆ จะบวกราคาเพิ่มในตัวอยู่แล้ว แต่เมื่อไรที่บวกราคาไปไกลเกินกว่าแค่จะครอบคลุมต้นทุนการทำธุรกิจ และกำไรที่สมเหตุผลผลแล้วละก็ นั่นเรียกว่า “การปั่นน้ำโก่งราคา” ตัวอย่างเช่น เป็นธรรมดาามากที่ผู้ซื้อจะต่อรองราคาจากตัวเลขปลอม ๆ ที่แปะไว้ เพราะรู้เช่นเห็นชาติดีว่าตัวแทนจำหน่ายบวกราคาเพิ่มไว้สูงอยู่แล้ว เพื่อให้ผู้ซื้อต่อรองราคาลงมาถึงระดับที่ไม่เวอร์เกินจริง ซึ่งก็ดีกับทั้งสองฝ่าย เพราะถึงแม้ผู้ซื้อจะต่อรองราคาที่บวกเพิ่มไว้ 5,000 เหรียญลงมาได้ครึ่งหนึ่ง ตัวแทนจำหน่ายก็ยังทำกำไรได้ 2,500 เหรียญจากการขายอยู่ดี

ยิ่งไปกว่านั้น จังหวะที่ผู้ซื้อถ่วงๆ อยากเพิ่มอุปกรณ์เสริมที่ไม่จำเป็น แถมยังแพงหูฉี่ เช่น การขยายเวลารับประกัน กัดกระจกหน้าต่างกันขโมย⁵ เบาะนั่งสไลด์รถแข่ง แผ่นหุ้มจานเบรก หรือที่ปิดน้ำฝน ติดเซ็นเซอร์จับความชื้น จากที่เมื่อไม่กี่วันก่อนราคาลงมา 2,500 เหรียญหยกๆ ก็จะได้โดนบวกราคาเพิ่มเร็วปานฟ้าแลบกลับไป 5,000 เหรียญ หรือมากกว่านั้น จากมุมมองของคนขาย การปั่นน้ำโก่งราคาหากมิใช่ โชคสองชั้นแล้วก็คือรายได้เลี้ยงปากท้อง ส่วนในมุมมองของลูกค้า การต้องจ่ายเงินที่คนขายปั่นน้ำโก่งราคาขึ้นมาไม่มีอะไรดีเลยสักอย่าง

การปั่นน้ำโก่งราคาในคราวการต้มตุ๋นทำให้ผู้บริโภคในสหรัฐฯ เสียเงินไปมากกว่าปีละ 800 ล้านดอลลาร์ โดยแต่ละคนที่ยื่นเรื่องร้องเรียน สูญเงินเฉลี่ยกว่า 6,000 เหรียญ การต้มตุ๋นคือการตั้งใจโกงคนอื่นโดยใช้จุดอ่อนจากความไว้วางใจ จึงโดนตักตวงผลประโยชน์จากการเชื่อคนง่าย รูปแบบที่พบเห็นได้ง่ายที่สุดคือการออกเดดและล้มพันธ์เชิงคู่สาว การพนัน และการหลอกล่อให้เอาเงินมาลงทุน ซึ่งกว่า 80 เปอร์เซ็นต์กระทำผ่าน

⁵ การกัดกระจกหน้าต่างกันขโมย คือการกัดหมายเลขตัวถังลงไปในกระจกรถ เพื่อกันไม่ให้หัวขโมยนำรถยนต์ไปขายต่อได้

โทรศัพท์และอีเมล การต้มตุ๋นจำนวนไม่น้อยเลยที่เป็นการโกหกหลอกลวงๆ เพื่อหลอกล่อเหยื่อให้ตกหลุมพราง

เหตุผลที่การต้มตุ๋นจำนวนมากเข้าข่ายการปั่นน้ำโก่งราคา เป็นเพราะนักต้มตุ๋นอยู่รอดได้ด้วยการสร้างความไว้วางใจและให้คำสัญญากับลูกค้า ซึ่งหากคิดต่ออีกสักนิดก็จะรู้ว่าไม่มีทางทำได้ตามนั้นหรอก ลูกค้าลงทุนไปกับค่าบริการดูดวงนาทิละ 3.95 เหรียญโดยเฉลี่ย โดยไม่ได้สินค้าหรือบริการจริงๆ กลับมา หมอดูไฟปี่ปี่ หมอดูลูกแก้วพยากรณ์ และเขียนแทงม้าที่ค้าเคล็ดลับพนันม้าแข่งจำนวนมากไม่คิดด้วยซ้ำว่าการฉ้อฉลของตัวเองเป็นกลโกง เพราะเชื่อในวิธีการทำนายอนาคตของตนเองอย่างบริสุทธิ์ใจ พวกเขาดันเชื่อในเรื่องปั่นน้ำเป็นตัวของตัวเองจริงๆ แต่บริการของคนเหล่านี้พุ่งมาด้วยการโก่งราคาแพงลิบ โอกาสที่คุณจะได้คุณค่าจริงๆ จากข้อมูลที่พวกเขาเอามาขายให้นั้น เรียกได้ว่าพอๆ กับโอกาสรับเงินก้อนโตที่มีข้อแม้ว่าคุณต้องช่วยให้คนที่อยู่เมืองนอกโอนเงินออกจากประเทศของเขา โดยใช้รายละเอียดในบัญชีธนาคารของคุณ

ทำไมเราถึงยอมจ่ายค่าปั่นน้ำโก่งราคา

งานวิจัยทางจิตวิทยาบ่งชี้ว่า คนเรามีแนวโน้มที่จะเอนเอียงความคิดที่มีวิจรรย์ญาณ (ซึ่งดีกว่าเห็นๆ) เพราะเหตุผลอย่างน้อยสามข้อ ซึ่งได้แก่ *ความลำเอียงชอบเรื่องปั่นน้ำเป็นตัวมากกว่าความจริง การเชื่อสิ่งที่หูได้ยิน และพลังของสัญชาตญาณ* ก่อนจะกลับไปจ่ายค่าปั่นน้ำโก่งราคาอย่างไม่ลังเล

ความลำเอียงชอบเรื่องปั่นน้ำเป็นตัวมากกว่าความจริง

บางครั้งการศรัทธาให้กับเรื่องปั่นน้ำเป็นตัวก็ง่ายกว่าการต่อต้านมัน คนเรามักปักใจไปชอบเรื่องปั่นน้ำเป็นตัวมากกว่าความจริง โดยเฉพาะ

เมื่อเรื่องปั่นน้ำเป็นตัวนั้นเกิดมาเข้าล็อกกับความเห็นของเรา หรือวิธีที่เราอยากหรือวาดหวังให้สิ่งต่างๆ เป็นไป คนเราชอบสิ่งที่เราชอบนั่นเอง พุดง่าย ๆ และบางครั้งสิ่งที่เราชอบก็ไม่ได้สอดคล้องกับความจริงหรือหลักฐานที่มี ไม่แปลกที่คนเราชอบเชื่อเรื่องปั่นน้ำเป็นตัวที่บอกว่าภาวะโลกร้อนเป็นเรื่องหลอกลวงมากกว่าจะยอมรับข้อเท็จจริงว่าภูเขาน้ำแข็งกำลังละลาย น้ำท่วมและภัยแล้งทวีจำนวนขึ้น ป่าฝนแอมะซอนหดหาย และก๊าซมีเทนสุดอันตรายผุดพวยจากพื้นมหาสมุทร หายนะทั้งหมดนี้เป็นเพราะอุณหภูมิโลกเพิ่มสูงขึ้น

สมัยที่ซิดนีย์ลูกสาวผมอายุแปดขวบ ผมสมัครค่ายกอล์ฟหนึ่งสัปดาห์สำหรับเด็กให้แก่นิราดาแค่ 85 เหรียญเท่านั้น ลูกสาวผมจะมีโปรกอล์ฟถึงสองคนมาสอนให้ตั้ง 15 ชั่วโมงแน่ะ อะไรจะดีงามปานนั้น! ครั้นหมดไปหนึ่งสัปดาห์ พวกโปรกอล์ฟก็ถามผมว่าสนใจจะสมัครชมรมกอล์ฟรุ่นเยาว์ให้ลูกสาวไหม โปรกอล์ฟบอกผมว่าไม่ใช่เด็กทุกคนจะได้รับเชิญให้เข้าร่วมชมรมนี้นะ แต่เพราะพรสวรรค์และความเป็นนักกีฬาอันโดดเด่นของหนูน้อยซิดนีย์ แก่ถึงได้รับเลือก พวกเขาให้แผนพับที่อธิบายข้อมูลเกี่ยวกับชมรมกอล์ฟรุ่นเยาว์ที่สนนราคาค่าสอนรายเดือน 200 เหรียญสำหรับการเรียน 12 ชั่วโมง

ครั้นแล้ววันรุ่งขึ้นผมก็ได้รับสายจากโปรกอล์ฟที่โทร.มาเตือนผมว่าในแต่ละปีมีทุนนักกีฬากอล์ฟหญิงตามมหาวิทยาลัยต่างๆ ตั้งหลายพันทุนที่ไม่มีใครยื่นขอ และพวกเขาเห็นแววอันเยี่ยมยอดในตัวลูกสาวผม พวกเขาสาธยายราวกับว่านี่คือสถานการณ์ที่มีแต่ได้กับได้ คำกล่าวอ้างเรื่องแววและทักษะกอล์ฟของซิดนีย์นั้นไร้หลักฐานยืนยันโดยสิ้นเชิง ผมไม่เพียงเห็นว่าซิดนีย์เล่นกอล์ฟได้ห่วยบรมแค่นั้น แต่ยังเห็นว่าซิดนีย์เล่นเทนนิสเก่งกว่ากอล์ฟเป็นสิบเท่า ตอนแกอายุได้สี่ขวบ เราก็เริ่มเล่นเทนนิสกัน และวาดฝันว่าแกจะกลายเป็นวินัส วิลเลียมส์ คนต่อไป

ปัญหามืออยู่ว่าชนิดนี้จะไม่อยากเล่นเทนนิส แออยากเล่นกอล์ฟ ถ้าผมแสร้งทำเป็นเชื่อว่าลูกสาวมีแวรุ่งทางกอล์ฟก็ไม่ได้ยากอะไร แต่การเชื่อเรื่องนี้น้ำเป็นตัวของโปรกอล์ฟกลับง่ายยิ่งกว่า แล้วก็เป็นการหาความชอบธรรมให้กับตัวเองที่จ่ายเงินสนองอากรอากอล์ฟของลูกสาวได้ด้วย

หากผมก็เลือกที่จะไม่เชื่อเรื่องนี้น้ำเป็นตัวมากกว่าเชื่อความจริง

ผมจ่ายเงินให้ลูกได้เรียนกอล์ฟต่อไป เพราะนั่นคือสิ่งที่แออยากทำ ผมอยากให้ลูกสาวมีความสุข ไม่ใช่เก่งกาจกับโอกาสที่แจะจะได้เป็นนักกีฬาอาชีพ ที่มีแต่ได้กับได้จริง ๆ คือชนิดนี้ได้ตัดสินใจเลือกทำกิจกรรมที่แสนใจและพอใจที่สุด ส่วนผมก็ยังได้ยึดถือในความจริงต่อไป

การเชื่อในสิ่งที่ถูกต้อง

เรามีหลักฐานหนักแน่นที่แสดงให้เห็นว่าถ้าเราได้ยินเรื่องอะไรมา เราจะอนุมานว่ามันเป็นเรื่องจริง ซึ่งนักปรัชญานำเสนอเรื่องนี้ขึ้นมาก่อน และปัจจุบันมีนักจิตวิทยาเชิงทดลองสนับสนุนมากขึ้น เมื่อเผชิญหน้ากับความคิดใหม่ ๆ คนเราจะยอมรับว่าความคิดนั้นเป็นจริงไว้ก่อน อย่างน้อยก็ชั่วคราว เพื่อให้ตัวเองได้ทำความเข้าใจความคิดนั้น นิสัยเช่นนี้ของมนุษย์บางครั้งก็เรียกกันว่า *ทฤษฎีตั้งค่าว่าจริงไว้ก่อน (truth-default theory)* เมื่อคนเราสื่อสารกันก็มีแนวโน้มจะคิดไว้ก่อนว่าสิ่งที่คนอื่นสื่อสารเป็นเรื่องจริงและจริงใจ โดยไม่คิดหน้าคิดหลังว่าเรื่องนั้นจริงหรือเปล่า การสันนิษฐานแบบนี้ทำให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพ และบ่อยครั้งก็นำไปสู่ความเชื่อที่ถูกต้องเสียด้วย อย่างไรก็ตาม การสันนิษฐานว่าคนอื่นสื่อสารความจริงอย่างจริงใจก็ก่ออันตรายให้เราให้เพราะบางต่อการหลอกลวงสารพัดรูปแบบด้วย

แดเนียล กิลเบิร์ต นักจิตวิทยาสังคมร่วมกับเพื่อนร่วมวิชาชีพทำการทดลองมากมายที่แสดงให้เห็นว่าการยอมรับว่าข้อมูลใหม่ ๆ

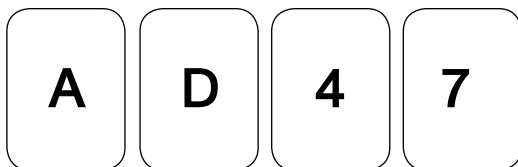
เป็นความจริงนั้นช่วยในเรื่องการทำความเข้าใจ ข้อมูลนั้นจะโดนบดตกว่าเป็นเท็จก็ต่อเมื่อผู้รับสารได้อ่านไปคิดทบทวนต่อเท่านั้น เพราะการคิดใคร่ครวญต้องใช้แรงใจมั่นและสมาธิแรงกล้า ทว่าเจอะอะไรนิดๆ หน่อยๆ มาสะกิด สมาธิก็กระเจิงได้แล้ว โดยในการทดลองหนึ่งของกิลเบิร์ต ผู้เข้าร่วมการทดลองได้อ่านรายงานการโจรกรรมที่ร้ายแรงทัดเทียมกันสองคดี จากนั้นให้เสนอว่าควรจำคุกหวัชไมยนานแค่ไหนดี

ผู้เข้าร่วมการทดลองได้รับแจ้งว่ารายงานที่พวกเขาอ่านไม่ใช่เรื่องจริงไปเสียทั้งหมด ส่วนที่เป็นจริงจะแสดงด้วยสีเขียว ส่วนที่เป็นเท็จจะแสดงด้วยสีแดง ผู้เข้าร่วมการทดลองได้อ่านรายงานครั้งละหนึ่งคดี โดยที่รายงานส่วนที่เป็นเท็จนั้นเขียนให้เหมือนกับว่าอาชญากรรมคดีหนึ่งดูเลวร้ายกว่า (เช่น ใส่ข้อความว่า “โจรมีปืน”) ส่วนอาชญากรรมอีกคดีหนึ่งดูร้ายแรงน้อยกว่า (เช่น ใส่ข้อความว่า “โจรมีลูกๆ ที่กำลังหิวโหรอหารอยู่”) ผู้เข้าร่วมการทดลองครึ่งหนึ่งยังเจอสิ่งเบี่ยงเบนความสนใจ ซึ่งเป็นข้อมูลที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับคดีเลยกับคดี ส่วนอีกครึ่งหนึ่งไม่เจอข้อความทะเลาะแ่งใด ๆ เราอนุมานได้ว่าผู้เข้าร่วมการทดลองที่เจอสิ่งเบี่ยงเบนความสนใจจะมีทรัพยากรทางสมองน้อยกว่าในการซึ่งตัวออกจากข้อมูลที่ชักจูงให้ตัดสินใจไว้วางใจ ส่วนผู้เข้าร่วมการทดลองที่ไม่เจอสิ่งเบี่ยงเบนความสนใจเสนอโทษจำคุกผู้ก่อเหตุอาชญากรรมที่ “ดูเหมือน” ร้ายแรงและร้ายแรงน้อยกว่าเป็นระยะเวลาเท่ากัน (ประมาณ 6.50 ปี)

จากผลลัพธ์ที่ว่ามา เราจึงพอสันนิษฐานได้ว่าผู้เข้าร่วมการทดลองที่ไม่เจอสิ่งเบี่ยงเบนความสนใจมีพลังสมองให้คิดแก้ไขข้อมูลผิด ๆ ที่พวกเขายอมรับว่าถูกในที่แรก อย่างไรก็ตาม ผู้เข้าร่วมการทดลองที่ถูกเบี่ยงเบนความสนใจขณะรับข้อมูลเท็จลงเอยด้วยการเสนอโทษจำคุกในอาชญากรรม “ร้ายแรง” มากกว่าเกือบสองเท่า (11.15 ปี) ของโทษที่เสนอให้อาชญากรรม “ร้ายแรงน้อยกว่า” (5.83 ปี)

น่าเสียดายที่หลังจากเราศิริโรบายอมรับความจริงในบางเรื่องไปเสียแล้ว ความคิดนั้นๆ จะฝังหัวแน่นมาก ต่อให้ไปเจอเอาที่หลังว่าเรื่องนั้นเป็นเท็จ แต่เราจะสลัดความคิดว่าก็ก่อนหน้านี้มันจริงได้ยากเย็นยิ่ง ระหว่างการปฏิเสธความคิดว่านายเอมีปีนกับการยอมรับความคิดว่านายเอมีปีน บอกเลยว่าอย่างแรกใช้แรงใจมากกว่าเยอะ การที่เราจะปฏิเสธความคิดอะไรสักอย่างได้นั้นก็ต่อเมื่อเรายอมรับและเข้าใจความคิดนั้นๆ แล้ว และหลังจากที่เราได้ขบคิดอย่างรอบคอบแล้วเท่านั้น ความคิดหนึ่งๆ ถึงจะถูกปิดตกไปว่าเป็นเท็จ กระนั้นก็ตาม ต่อให้เราคิดรอบคอบขึ้นและตรวจสอบข้อมูลที่ได้มาใหม่ดิบดีแค่ไหน ก็ยังมีแนวโน้มว่าเราจะทำแบบนั้นอย่างมือคดียิ่งดี แทนที่จะพิจารณาว่าทำไมเรื่องนี้อาจจะผิดก็ได้ด้วยการตอบ *คำถามหักล้าง* เรากลับพุ่มเทพลังอันแรงกล้ากว่ามากในการคิดหาเหตุผลว่าทำไมเรื่องนี้ถึงถูกด้วยการตอบ *คำถามยืนยัน*

สมมติว่าเราเจอไฟสี่ใบดังที่เห็นด้านล่างนี้ ไฟแต่ละใบมีตัวเลขอยู่ด้านหนึ่ง ส่วนอีกด้านเป็นตัวอักษร ผมบอกคุณว่า “ถ้าไฟมีด้านหนึ่งเป็นสระ อีกด้านหนึ่งจะเป็นเลขคู่” เพื่อจะทดสอบคำกล่าวอ้างของผม คุณต้องพลิกไฟใบไหน

คนส่วนใหญ่จะเลือกพลิกไฟ A และ 4 ถ้าหากอีกด้านของไฟ A เป็นเลขคู่ คำกล่าวอ้างของผมก็เป็นจริงส่วนหนึ่งละ แต่ถ้าอีกด้านของไฟ A เป็นเลขคี่ คำกล่าวอ้างของผมก็เป็นเท็จ อย่างไรก็ตาม หลายคน

กลับเลือกผิด คือไปเลือกไฟ 4 ด้วย ไฟ 4 เหมือนเป็นตัวแทนการทดสอบ ยืนยันอีกชั้นหนึ่ง แต่เนื่องจากไฟ 4 ไม่สามารถหักล้างคำกล่าวอ้างได้ การเจอไฟที่ด้านหนึ่งเป็นพยัญชนะ ส่วนอีกด้านเป็นเลขคู่ ไม่ได้พิสูจน์ว่า คำกล่าวอ้างของผมเป็นเท็จ อ่านให้ดีๆ ครับ เพราะคำกล่าวอ้างของผม ไม่ได้ระบุว่า มีแค่ไฟสะพานที่อีกด้านจะเป็นเลขคู่

การพลิกไฟ D ก็ไม่ได้เปิดเผยอะไรเป็นพิเศษเช่นกัน ต่อให้เจอว่า อีกด้านเป็นเลขคู่ก็ตาม ไฟที่จำเป็นต้องพลิกอีกใบคือไฟ 7 ต่างหาก ไฟ 7 คือตัวแทนของการทดสอบหักล้าง เพื่อให้คำกล่าวอ้างของผม เป็นจริง อีกด้านหนึ่งของไฟใบนี้ต้องเป็นพยัญชนะ แต่ถ้าพลิกแล้วดันเจอ สระ ก็เท่ากับว่าคำกล่าวอ้างของผมเป็นเท็จ ปัญหาไฟสีใบนี้ดูง่ายตาย อย่างกับปอกกล้วยเลยใช่ไหม แต่มันกลับเป็นเรื่องยากสำหรับใครหลายคน ในการศึกษาที่จัดทำโดยนักจิตวิทยาผู้ล่งลับ โรบิน ดอร์ส ผลปรากฏว่า สีในหัวของนักจิตวิทยาคลินิกศาสตร์ (นักจิตวิทยาที่ใช้แนวทางด้าน จิตวิทยาอิงอยู่กับการทำแบบจำลองทางคณิตศาสตร์ของกระบวนการ หยั้งรู้ การคิด การรู้คิด และการเคลื่อนไหว) “ที่ได้รับการยกย่อง อย่างสูง” ไม่สามารถแก้ปัญหานี้ได้อย่างถูกต้อง

คนส่วนใหญ่จะمينไฟ 7 เพราะเรามักจะให้ท้ายถือหางสิ่งที่มายืนยัน ความเชื่อที่มีอยู่เดิมของเรา ไม่ว่าจะเป็นผ่านการตีความ ค้นหา หรือตั้งใจ เสพข้อมูลที่ยืนยันสิ่งที่เราคิดไว้ก่อนแล้ว ขณะเดียวกันเราก็เพิกเฉย หรือพยายามหาคำอธิบายให้ถอยห่างจากอะไรก็ตามที่จะกลายเป็น หลักฐานหักล้าง ไม่ใช่แค่เราชอบลำเอียงเพื่อจะยืนยันสมมติฐานของ ตัวเองเท่านั้น แต่ข้อเท็จจริงที่ว่าเรามักคิดผิดว่าต้องเปิดดูไฟ 4 ก็เป็น คำเฉลยในตัวว่าเราอนุมานอย่างผิดๆ ว่าการพูดกลับด้านก็ต้องเป็นจริง ไปด้วย (ถ้าด้านหนึ่งเป็นสระ อีกด้านจะเป็นเลขคู่ กลับกันถ้าด้านหนึ่ง เป็นเลขคู่ อีกด้านก็ต้องเป็นสระ) พอบอกว่าไฟด้านหนึ่งเป็นสระ

อีกด้านจะเป็นเลขคู่ เราก็ดีหลุมไปเลยว่าไฟที่มีด้านหนึ่งเป็นเลขคู่ อีกด้านจะต้องเป็นสระ ในทางจิตวิทยาแล้ว พฤติกรรมแบบนี้คือแง่มุมหนึ่งของสิ่งที่เรียกว่า ความลำเอียงเพื่อยืนยันความคิดของตนเอง

ปัญหาที่เห็นได้ชัดของการตั้งค่าว่าจริงไว้ก่อนและความลำเอียงเพื่อยืนยันความคิดของตนเอง คือการที่มันนำพาเราไปสู่การยอมรับและฝังข้อมูลเท็จในสมอง ในเมื่อกระบวนการปฏิเสธสิ่งที่คุณเชื่อว่าเป็นจริงนั้นต้องใช้แรงใจมากกว่า ดังนั้นเมื่อขาดทรัพยากรทางการรู้คิด หรือ แรงจูงใจในการประเมินข้อมูลใหม่อย่างมีวิจารณญาณ เราก็อาจยอมรับและคงความเท็จให้เป็นความจริงได้ พูดอีกอย่างก็คืออุปนิสัยในกระบวนการประมวลข้อมูลใหม่ของเรานั้นเองที่จูงมือเราควักเงินจ่ายให้เรื่องปั่นน้ำโก่งราคา เมื่อเราพลาดเองที่ไม่ได้มองสิ่งต่างๆ ตามที่เป็นจริงๆ

พลังของสัญชาตญาณ

หลักฐานทางจิตวิทยาสังคมบ่งชี้ว่า คนเราอธิบายไม่ได้ว่าทำไมตนถึงรู้สึกอย่างไรรู้สึก พวกเขายกไม่ถูกว่าพันธะเรื่องต่างๆ ได้อย่างไร แม้ว่าจะสร้างคำอธิบายขึ้นมาบ่อยๆ ก็ตาม ดังเช่นกรณีต่อไปนี้ที่ผมสำรวจพบในห้องทดลองของตัวเอง

นอร์แมนเป็นชายหนุ่มช้ำอายเสียงอ่อนเบา ซึ่งอาศัยอยู่กับแม่ในบ้านหลังใหญ่และบริหารโมเต็ลของครอบครัว บางที่เขาจะสวมวิกผมผู้หญิงและหยิบเสื้อผ้าของแม่มาใส่ และด้วยเหตุผลอะไรก็ตาม นอร์แมนไม่ได้ทำพิธีฝังศพมารดาอย่างเป็นทางการจะลักษณะเมื่อนางหมดลมราวๆ สิบปีก่อน เขาปล่อยให้ร่างไร้ลมหายใจของมารดาอยู่ในท่านั่งเก้าอี้ภายในห้องใต้ดินของบ้านอยู่อย่างนั้นเอง บางคราวนอร์แมนก็ “พูด” กับแม่และเลียนเสียงเธอตอบกลับ ไม่มีเหตุร้ายใดกล้ำกรายนอร์แมน

รวมทั้งคนอื่นๆ ด้วย เขาเก็บจำเรื่องศพในห้องใต้ดินไว้เป็นความลับระหว่างตนเองกับแม่ คุณคิดอย่างไรกับเรื่องนี้ ไม่เป็นไรใช่ไหมที่นอร์แมนเก็บศพแม่ไว้ในห้องใต้ดิน

งานวิจัยทางศีลธรรมที่จัดทำโดยนักจิตวิทยาสังคม โจนาธาน ไฮดท์ แสดงให้เห็นว่า โดยทั่วไปแล้วคนออกความเห็นว่าการที่นอร์แมนเก็บศพแม่ไว้ในห้องใต้ดินเป็นเรื่องผิด ทว่าคำตอบที่ว่าทำไมถึงผิดมักอิงจากอารมณ์ซึ่งเต็มไปด้วยสัญชาตญาณมากกว่าจะอิงจากหลักฐาน คนพูดว่ามันน่าขนพองสยองเกล้าสินดีที่นอร์แมนเก็บศพแม่ไว้ในห้องใต้ดิน จากนั้นก็เริ่มค้นหาเหตุผลว่าทำไมมันถึงผิด สุดท้ายแล้วหลายคนก็พูดทำนองว่า “ไม่รู้สิ ฉันอธิบายไม่ได้ ฉันแค่รู้ว่ามันผิด”

คำตอบของผู้เข้าร่วมการทดลองนี้คือตัวอย่างว่าคนเรารู้ถึงความผิดปกติบางอย่างได้โดยไม่รู้ตัว หรือไม่สามารถอธิบายเหตุผลอย่างชัดเจนได้ว่าเพราะอะไร โดยปกติแล้วเรามักจะคิดว่าดุลยพินิจและการตัดสินใจของตนเองมาจากการใช้เหตุผล แต่บ่อยครั้งที่สิ่งที่เกิดกลับตรงกันข้าม สัญชาตญาณและความรู้สึกอาจเป็นตัวกำหนดดุลยพินิจและการตัดสินใจได้เช่นกัน และการใช้เหตุผลนั้นตามมาทีหลัง เพื่อตอบย้ำว่าสิ่งที่เราคิดมันใช่

สเตเวน สโลแมน และฟิลลิป เฟอร์นแบ็ค นักปรัชาศาสตร์⁶ ใช้ตัวอย่างที่ชวนสยองน้อยกว่า เพื่อจะแสดงให้เห็นพฤติกรรมเดียวกันที่ว่าคนเราพึ่งพาสัญชาตญาณมากกว่าจะใช้เหตุผลโดยอิงจากหลักฐาน โดยในการศึกษาหลายๆ ชิ้นของนักปรัชาศาสตร์ทั้งสอง พวกเขาขอให้

⁶ ปรัชาศาสตร์ (cognitive science) คือ การศึกษาแบบสหวิทยาการเกี่ยวกับการกระทำและกระบวนการทางสมอง ด้วยข้อมูลจากศาสตร์หลายแขนงด้วยกัน ได้แก่ ภาษาศาสตร์ จิตวิทยา ประสาทวิทยาศาสตร์ ปรัชญา วิทยาการคอมพิวเตอร์/ปัญญาประดิษฐ์ (AI) และมานุษยวิทยา

คนแจ่มแจ้งว่ามีความรู้เกี่ยวกับการทำงานของอุปกรณ์ที่ใช้ในชีวิตประจำวัน
อย่างน้อยเพียงไร เช่น ชิป คีย์เปียโน ชักโครก กลอนประตูทรงกระบอก
นาฬิกาควอตซ์ หรือจักรเย็บผ้า พอตั้งท่าจะอธิบาย คนที่เข้าร่วม
การทดลองคิดว่าตัวเองรู้ว่าของพวกนี้ทำงานยังไงเพราะใช้สัญชาตญาณ
ที่ว่าเมื่อขอให้เขียนรายละเอียด อธิบายที่ละขั้นตอนว่าอุปกรณ์พวกนี้
ทำงานยังไง คำตอบที่ได้กลับแสดงให้เห็นว่าอันที่จริงแล้วพวกเขารู้เพียง
น้อยนิด สัญชาตญาณมักไม่ไปด้วยกันกับการใช้เหตุผลโดยอิงจาก
หลักฐาน ซึ่งอาจจะตามมาทีหลัง

หลักการเรื่องการลงมือทำตามสัญชาตญาณและความรู้สึกนำก่อน
แล้วค่อยคิดทีหลังยังปรากฏให้เห็นในชุดการศึกษานามกระเต็งโดย
ริชาร์ด นิสเบตต์ และทีโมธี วิลสัน โดยในการศึกษาหนึ่ง ผู้เข้าร่วม
การทดลองบางคนได้ดูสารคดีสั้น บางคนต้องดูสารคดีไประหว่างที่เสียง
เลื่อยไฟฟ้าคำรามสนั่นอยู่นอกห้อง ขณะที่บางส่วนได้ดูสารคดีโดยสงบ
ไร้สิ่งรบกวนใดๆ จากนั้นทุกคนก็ให้คะแนนสารคดีตามระดับที่คิดว่าเนื้อหา
น่าสนใจ คิดว่าจะกระทบใจคนอื่นมากน้อยแค่ไหน และคิดว่าตัวเอง
ของเรื่องน่าเห็นใจเพียงไร

ผู้ทำการทดลองถามกลุ่มที่ดูสารคดีประกอบเสียงเลื่อยไฟฟ้าคำรามว่า
เสียงรบกวนมีผลกับการให้คะแนนหรือไม่ โดย 55 เปอร์เซ็นต์ของ
กลุ่มเลื่อยไฟฟ้าคิดว่าเสียงรบกวนส่งผลทางลบต่อการให้คะแนนของ
ตนเอง ทว่าสัญชาตญาณของพวกเขากลับผิดถนัด การให้คะแนนของ
พวกเขาไม่ได้แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญไปจากคนกลุ่มที่ไม่มีเสียงเลื่อย
รบกวนแต่อย่างใดเลย ถ้าคนเราสรุปผิดพลาดว่าเสียงรบกวนมีผลให้ใจ
ไขว้เขวขณะดูสารคดีแล้วไซ้ ใจนเลยจะไม่ตัดสินใจพลาดในสถานการณ์
ที่ซับซ้อนกว่านี้แล้ว

เป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวางในเรื่องที่ว่าคนเรายึดถือความเชื่อเกี่ยวกับโลกรอบตัว และใช้มันเพื่อเป็นเหตุผลอธิบายว่าเหตุใดตนเองจึงรู้สึกอย่างที่เราเชื่อ การคิดโดยใช้สัญชาตญาณได้ออกโรงบ่อยน้อย เพราะเมื่อเทียบกับระบบการให้เหตุผลที่แสนจะเป็นทางการกว่านั้น สัญชาตญาณทั้งเร็วกว่า ใช้ความพยายามน้อยกว่า และดั่งบริบทนั้นนี้ มาปะติดปะต่อรวมได้ โดยคำจำกัดความแล้ว สัญชาตญาณและความรู้สึกนั้นไม่แม่นยำ และเพราะเหตุนี้มันจึงไม่เป็นเหตุเป็นผล ที่จริงแล้ว เวลาให้เหตุผลว่าเหตุใดจึงรู้สึกอย่างที่เราเชื่อ คนเรามักหันไปหาสิ่งที่แปลงออกมาเป็นคำพูดได้ง่ายที่สุด ปัญหาอยู่ที่ว่าสิ่งที่คนเราแปลงออกมาเป็นคำพูดได้ง่ายที่สุดไม่ได้ตรงกับเหตุผลจริง ๆ ของความรู้สึกและดุลยพินิจของเจ้าตัวเสมอไปนะสิ และสิ่งที่ฟันออกมาก็ไม่แน่ชัดว่าเป็นเรื่องปั่นน้ำเป็นตัว

“ ตอนอยู่ในซูเปอร์มาร์เก็ต ผมจะไม่เลือก
โยเกิร์ตแช่แข็งที่เขียนว่ามีไขมัน 20 เปอร์เซ็นต์หรอก
แต่ถ้ามันเขียนว่าปราศจากไขมัน 80 เปอร์เซ็นต์
ผมก็ชักจะใจโลเลขึ้นมาดื้อ ๆ
ที่จริงแล้วผมจะซื้อมันทีเดียวน่าจะสามถ้วยเลยด้วย ”

ตามแบบทดสอบบุคลิกภาพดัชนีสี่ตัวไมเออร์ส-บริกส์ (Myers-Briggs Type Indicator; MBTI) ผมมีบุคลิกภาพแบบเก็บตัว ใช้ประสาทสัมผัส ใช้ความคิด และมีระเบียบแบบแผน (Introverted, Sensing, Thinking, Judging; ISTJ) ผมควรจะ “มีเหตุผล ใ่วางใจได้ และใส่ใจในรายละเอียด” จุดแข็งของผมคือบุคลิกที่ “พึ่งพาได้และมีระบบระเบียบ” ผมควรจะ “สนุกกับการทำงานในระบบที่ชัดเจน [และ] มีระเบียบแบบแผน มุ่งเน้นทำงาน และเด็ดขาด” คนมักจะมองผมว่า “ละเอียดลออ เป็นนิจิสต์ รอบคอบ อยู่กับความเป็นจริง แต่ก็มีระบบระเบียบและสุขุม” ส่วนแ่งมุมที่ผมพัฒนาให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไปอีกได้ก็คือผมควรจะเลิกยึดติดกับสิ่งเดิม ๆ เข้มงวด และไม่ยินดียินร้าย ในฐานะคนทำงานผมควรจะชอบ “เป้าหมายที่ชัดเจนและเส้นตายที่เป็นไปได้จริง” และชอบทำงานกับ “ข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงเพื่อแก้ปัญหาและติดตามความคืบหน้าได้”

ว่ากันตามตรง ผมชอบผลการทดสอบ MBTI ของตัวเองนะ และเห็นด้วยเป็นส่วนใหญ่ ว่าแต่ผลที่ได้นี้แม่นยำหรือเปล่า MBTI ทำนายพฤติกรรมของผมในสถานการณ์ที่หลากหลายได้ไหม งานนี้ต้องส่งดูหลักฐานกันเสียหน่อย

แบบทดสอบ MBTI ดำรงอยู่ก็เพื่อช่วยวิเคราะห์ทางจิตวิทยาว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมองโลกและตัดสินใจอย่างไร แบบสอบถามมีทั้งหมด 93 ข้อ แต่ละข้อมีตัวเลือกให้ 2 ข้อ ผู้ทำแบบสอบถามต้องเลือกคำตอบข้อใดข้อหนึ่ง และจากคำตอบที่เลือกก็จะได้ผลลัพธ์เป็นบุคลิกภาพของผู้ตอบแบบสอบถามในรูปของรหัส 4 ตัวอักษรแทนบุคลิกภาพ 4 ด้าน ได้แก่ เป็นคนจดจ่อกับ *สิ่งภายนอกตัว* (Extraverted) หรือจดจ่อกับ *สิ่งภายในตัว* (Introverted) เป็นคนชอบรับข้อมูลผ่านทาง *ประสาทสัมผัส* (Sensing) หรือ *สัญชาตญาณ* (INTuition) เป็นคนชอบตัดสินใจโดยใช้ *ความคิด* (Thinking) หรือใช้ *ความรู้สึก* (Feeling) และเป็นคนชอบชีวิต

ที่มีระเบียบแบบแผน (Judging : ชอบการปฏิบัติตามโครงสร้างที่มั่นคง ชอบความเนียบและเป็นระเบียบ) หรือชอบปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ (Perceiving : ชอบวิถีชีวิตที่ยืดหยุ่น ปล่อยไหลไปตามธรรมชาติ และพลิกแพลงได้) ผู้ที่จัดอยู่ในมนุษย์ประเภท ISTP จะมีคำบรรยายสรรพคุณว่าเป็นคนที่มุ่งเน้นการลงมือทำ มีตรรกะ รู้จักคิดวิเคราะห์ ปล่อยตามธรรมชาติ ขรึม และเป็นคนรักอิสระที่สนุกกับการผจญภัย และหัวไวเรื่องเครื่องยนต์กลไกต่าง ๆ

ว่าไม่ได้นะ MBTI นี่น่าจะเป็นแบบทดสอบบุคลิกภาพที่โด่งดังที่สุดในโลกเลยทีเดียว แต่แต่ละปีมีคนทำแบบทดสอบนี้มากกว่า 2.5 ล้านคน และบริษัทในกลุ่มฟอร์จูน 100 ถึง 89 แห่งก็ใช้แบบทดสอบนี้ประกอบการคัดเลือกพนักงาน แต่คุณจะคิดยังไงถ้าผมบอกว่าไม่ใช่ นักจิตวิทยาหรือที่เป็นคนคิดค้นแบบทดสอบ MBTI เดิมที่มันเป็นเกมไวเล่นสนุกกันตามบ้านก็เท่านั้น โดยแคเธอรีน คูด บริกส์ และบุตรสาว อีซาเบล บริกส์ ไมเออร์ส คิดค้นเกมนี้ขึ้นในช่วงทศวรรษที่ 1940 โดยอ้างอิงมาจากทฤษฎีที่ยังเป็นแค่แนวคิดของคาร์ล ยุง นักจิตวิทยาและจิตแพทย์ชาวสวิส

ที่สำคัญคือตัวยุงเองก็ไม่ได้ตั้งทฤษฎีของตนบนข้อมูลที่เป็นระบบเสียด้วย ยุงคาดคะเนว่าคนสัมผัสรับรู้โลกโดยใช้กลไกทางจิตวิทยาที่สำคัญสี่ประการ ได้แก่ ผัสสะ สัญชาตญาณ ความรู้สึก และความคิด สันนิษฐานได้ว่ากลไกเหล่านี้อยู่ภายใต้อิทธิพลของบุคลิกภาพสองแบบ (เปิดเผยชอบเข้าสังคมและเก็บตัวสันโดษ) และปัจเจกบุคคลทั้งมวลมักพึงพากลไกอย่างใดอย่างหนึ่งจนมีอิทธิพลมากกว่ากลไกอื่นๆ ที่เหลือ

ถ้าจะว่ากันตามหลักการแล้ว ด้วยความที่ทฤษฎีไม่ได้อยู่บนพื้นฐานของการสังเกตการณ์อย่างเป็นระบบด้วยมาตรฐานที่ชัดเจนและสังเกตเห็นได้ ทฤษฎีนี้ของยุงจึงเป็นเรื่องปั้นน้ำเป็นตัว ขำขำยิ่งกว่าสำหรับ

เกมกีฬาในรำนี่ก็คือ ยุงเองก็มีได้มองคนคนหนึ่งว่าเป็นประเภทใดประเภทหนึ่งแบบ 100 เปอร์เซ็นต์ ตรงกันข้าม ยุงมองกลไกทางจิตวิทยาเหล่านี้ว่ามีระดับสูง - ต่ำ - มาก - น้อย คนคนหนึ่งอาจไปตกอยู่ตรงไหนก็ได้ระหว่างสองขั้วตรงข้าม และไม่ได้ปักหลักตายตัวอยู่จุดใดจุดหนึ่ง ดังนั้นถ้าคุณเข้าใจว่าบริกส์กับไมเออร์สตีความส่วนนี้ในทฤษฎีของยุงผิด ก็ยากที่จะมองว่า MBTI เป็นอะไรมากกว่าแค่เกมหรืรชาไว้เล่นเอาสนุก ซึ่งคุณควรจะลืมๆ ไปซะหลังจากได้ผลลัพธ์มาแล้ว

ในบรรดานักจิตวิทยาหลายพันคนที่วิพากษ์แบบทดสอบ MBTI อดัม แกรนต์ นักจิตวิทยาและอาจารย์ประจำวิทยาลัยธุรกิจวอร์ตันแห่งมหาวิทยาลัยเพนซิลเวเนีย ออกมาตั้งประเด็นเรื่องความน่าเชื่อถือของ MBTI แกรนต์อ้างว่าครั้งแรกที่เขาทำแบบทดสอบ MBTI ได้ผลว่าตนเป็น INTJ

“แม้ว่าผมจะใช้เวลาส่วนมากไปกับการสอนและพูดบนเวที แต่อย่างไรผมก็เป็นพวกชอบเก็บตัวมากกว่า ผมชอบหนังสือดีๆ มากกว่าปาร์ตี้หลุดโลก...แต่พอผมทำแบบทดสอบอีกครั้ง หลังผ่านไปไม่กี่เดือน ผมเป็น ESFP เฉยเลย จู้ๆ ผมก็กลายเป็นดาวเด่นในงานปาร์ตี้ เป็นคนที่เดินตามหัวใจและโยนความรอบคอบทิ้งไปกับสายลม บุคลิกภาพของผมเปลี่ยนนั้นหรือ หรือว่าแบบทดสอบนี้ไม่ได้เป็นอย่างที่ใครๆ แซ่ซ้องกัน”

ถ้าคุณเคยทำแบบทดสอบ MBTI คุณอาจจะลึกได้ว่าตัวเองประหลาดใจแค่ไหนที่ผลลัพธ์สาธยายความเป็นคุณได้แม่นยำน่าตกใจ “โอ้โฮเฮะ แบบทดสอบนี้พูดถูกต้องตรงเผงเลย” แต่ผมไม่ประทับใจกับผลลัพธ์เลยแฮะ แน่นอนว่าแบบวัดที่ว่านี้อธิบายตัวคุณได้ดีอยู่หรอก

ก็จะไม่ได้ยังงั้นละ การตอบคำถามว่าคุณคิดยังไงกับตัวเองตั้ง 93 ข้อ ก็คือการให้ข้อมูลมากจนเกินพอว่าคุณคิดยังไงกับตัวเอง เพื่อให้แบบประเมินนี้มาบอกว่าคุณคิดยังไงกับตัวเองอีกที ใครบ้างจะไม่เออออตาม ไม่มีหรอก การประเมินบุคลิกภาพที่ตัวคุณรายงานเอง ก็พอๆ กับการใช้อัลกอริทึมให้คะแนนและสรุปผลเพื่อแปลงข้อมูลที่คุณให้เกี่ยวกับตัวเองไปเป็นภาษาที่คมคายยิ่งขึ้นนั่นแหละ ถ้าคุณตอบคำถามถึงนิสัยชอบกินผักผลไม้ไปตามจริง อีกทั้งยืนยันว่าคุณชอบวิ่งและยกน้ำหนัก ก็ไม่น่าแปลกใจถ้าข้อสรุปบุคลิกภาพของคุณคือเป็นคนฉลาดและใส่ใจสุขภาพ

MBTI ยังขึ้นชื่อลือชาว่าไม่เสถียรเมื่อทดสอบภายใต้สภาพควบคุมทางวิทยาศาสตร์ การที่คนคนหนึ่งสามารถทำแบบทดสอบได้หลายครั้ง และได้รูปแบบบุคลิกภาพที่ต่างออกไป ก็แปลว่าอะไรสักอย่างไม่ถูกต้องแล้วละ คุณอาจถามว่าทำไมการวิจัยทางจิตวิทยาถึงไม่ใช้แบบทดสอบ MBTI ทั้งที่มันมีชื่อเสียงโด่งดังในโลกธุรกิจเสียเหลือเกิน เหตุผลหลักๆ ก็คือความเที่ยงตรงเชิงพยากรณ์⁷ ของ MBTI ไม่ได้รับการพิสูจน์ในงานวิจัยที่ควบคุมตัวแปรต่างๆ นะสิ ยิ่งไปกว่านั้น การใช้ MBTI ทำนายว่าคนคนหนึ่งน่าจะแสดงศักยภาพอย่างไรในการทำงาน เท่ากับเป็นการเหมินองค์ประกอบสำคัญยิ่งยวดอย่างหนึ่งในการแสดงศักยภาพไปโดยสิ้นเชิง นั่นก็คือตัวงาน! อย่างที่นักจิตวิทยาคนไหนๆ ก็รู้ การจะทำนายพฤติกรรมของคนคนหนึ่งในสถานการณ์หนึ่งๆ ได้ดีที่สุดไม่ใช่แค่ดูจากบุคลิกภาพของคนคนนั้น แต่ต้องดูสถานการณ์และบริบทรอบข้างด้วย

บริบทสำคัญอย่างไร เราจะดูตัวอย่างอันทรงพลังนี้กันในการศึกษาของวาร์ดา ลิเบอร์แมน และคณะ โดยผู้เข้าร่วมการทดลองซึ่งคนอื่นๆ

⁷ ความเที่ยงตรงเชิงพยากรณ์ (predictive validity) หมายถึง การวัดลักษณะที่สนใจศึกษาได้ตรงตามลักษณะของสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคต เช่น วัดลักษณะบุคลิกภาพของคนคนหนึ่งได้ A ในอนาคตเมื่อคนคนนั้นวัดอีกครั้งก็ควรจะมีลักษณะบุคลิกภาพเป็น A เหมือนที่เคยวัดได้

พูดถึงว่าเป็นคนให้ความร่วมมือหรือชอบแข่งขันอย่างแรงกล้ามาก ต้องมาเล่น “เกมนักโทษลำบากใจ” เวอร์ชันดัดแปลง เกมนี้มีผู้เล่นสองคน ซึ่งต้องเล่นเกมกันหลายรอบ ในแต่ละรอบผู้เล่นต้องเลือกว่าจะให้ความร่วมมือหรือแปรพักตร์ ซึ่งก็คือต้องเลือกว่าจะปิดปากเงียบหรือชี้ตัวผู้เล่นอีกคนว่ามีเจตนาในอาชญากรรม ถ้าผู้เล่นทั้งสองเลือกให้ความร่วมมือก็จะได้รับรางวัลประมาณหนึ่งเป็นค่าตอบแทนที่ให้ความร่วมมือ หากผู้เล่นเลือกแปรพักตร์ทั้งคู่ก็จะไม่ได้อะไรเลยหรือเสียคะแนนกันทั้งคู่ ในกรณีที่ผู้เล่นคนหนึ่งแปรพักตร์ ส่วนอีกคนให้ความร่วมมือ ผู้เล่นคนที่แปรพักตร์จะได้ “ค่าตอบแทนเย้ายวนใจ” ในรูปของคะแนนที่มากกว่า ขณะที่ผู้เล่นอีกคนได้ “ค่าตอบแทนของคณัง” ซึ่งก็คือการไม่ได้อะไรเลยหรือเสียคะแนน

รู้อยู่แกล้งว่าถ้าร่วมมือก็ได้ประโยชน์สูงสุดเห็นๆ แต่ผู้เข้าร่วมการทดลองเกมนักโทษลำบากใจกลับทำพฤติกรรมที่ไม่สมเหตุผลผลและเลือกที่จะไม่ร่วมมือ ในการศึกษาของลิเบอร์แมน ผู้เข้าร่วมการทดลองเล่นเกมนี้ภายใต้ชื่อ “เกมประชาคม” หรือ “เกมวอลล์สตรีต” เมื่อเรียกชื่อเกมว่าเกมประชาคม ทุกคนมักให้ความร่วมมือโดยไม่เกี่ยงว่าจะโดนคนอื่นพูดถึงว่าเป็นคนประเภทชอบร่วมมือหรือชอบแข่งขัน แต่เมื่อไรที่เรียกเกมนี้ว่าเกมวอลล์สตรีต ทุกคนมักจะแข่งขันกันโดยไม่เกี่ยงว่าจะมีคนพูดถึงว่าเป็นพวกชอบร่วมมือหรือแข่งขันหรือไม่ บุคลิกภาพที่เหล่านายมองพวกเรามีได้สลับสำคัญเท่าใดนัก บริบทต่างหากที่สำคัญ

พฤติกรรมและการลงมือทำเป็นเรื่องสลับซับซ้อน ซึ่งต้องอาศัยความเข้าใจในตัวบุคคลและสถานการณ์ที่เขาหรือเธอเผชิญอยู่มาประกอบการพิจารณา แบบทดสอบบุคลิกภาพอย่างเดียวมีอาจอธิบายพฤติกรรมและการแสดงศักยภาพได้หรอก ต่อให้เป็นคนสองคนที่มีบุคลิกภาพแบบเดียวกันก็อาจมีพฤติกรรมต่างกันคนละซั๊กก็ได้ ขึ้นอยู่กับบริบท

เช่นเดียวกัน บางคนอาจล้มเหลวอย่างถล่มทลายในสถานการณ์หนึ่ง แต่คนคนเดียวกันนี้อาจประสบความสำเร็จรุ่งโรจน์ในอีกสถานการณ์หนึ่ง ก็เป็นไปได้

คนที่เชื่อในแบบทดสอบ MBTI มักจะเชื่ออีกว่าคะแนนที่ได้มา บ่งบอกถึงอะไรบางอย่างเกี่ยวกับความสามารถของคนคนนั้น มีหน้าซ้ำ ยังร่ายรายชื่อคนที่คิดเอาเองว่าน่าจะมีคุณสมบัติเดียวกัน อย่างไรก็ตาม ถ้าเราจะทำการทดสอบคนเด่นคนดังในสาขาใด ๆ ก็ตามที่แฟนพันธุ์แท้ MBTI บอกว่าเป็นเพราะมีบุคลิกภาพบางอย่างผลักดันให้เป็นไปเช่นนั้น เราก็คงได้เห็นกันว่าบุคลิกภาพของบุคคลที่ประสบความสำเร็จในสาขานั้น ๆ มันเป็นไปได้ทุกรูปแบบนั่นแหละ แต่ผมก็ยังไม่เคยเจอการศึกษาไหน ทำแบบที่ว่ามาแล้วนะ

ถึงแม้ไม่มีหลักฐานมาพิสูจน์ความเที่ยงตรงเชิงพยากรณ์ แต่จำนวนเงินที่คาดการณ์ว่าใช้ไปกับการทำแบบทดสอบ MBTI ปีละ 2.5 ล้านครั้ง ก็มากถึง 125 ล้านเหรียญ นี่ยังไม่นับแบบทดสอบปั่นน้ำเป็นตัวที่แยกภาค แดกหน่อออกมาอีกหลายร้อยแบบ ซึ่งยืมวิธีการเดียวกับ MBTI มาใช้ ไหนจะยังพวกที่ปรึกษาและโค้ชอีกหลายพันคนที่เก็บเงินบรรดาบริษัท และฝ่ายทรัพยากรบุคคลมากถึง 10,000 เหรียญเป็นค่าทำเวิร์กช็อปอบรม อีกละ ผมนึกภาพเงินหลายล้านล้านดอลลาร์ที่สูญไปกับการจ้างงาน หรือเลื่อนตำแหน่งที่ไม่เข้าท่า เพียงเพราะใช้ผลทดสอบปั่นน้ำเป็นตัว พวกนี้เป็นตัวช่วยตัดสินใจ ผมนึกภาพผลกระทบลบ ๆ ที่คนอีกตั้งไม่รู้เท่าไร ใช้แบบทดสอบพวกนี้ช่วยทำนายว่าตัวเองควรทำอาชีพอะไรดี เราสูญเสีย ซีอีโอ ผู้กำกับ หมอ พยาบาล ทนายความ ผู้พิพากษา และผู้จัดการทีม เบสบอลเก่ง ๆ ไปกี่คนแล้ว

ความสำเร็จมหาศาลของ MBTI ทำให้แบบทดสอบทำนองนี้แตกหน่อ

ตามมาอีกหลายสิบแบบ รวมไปถึงแบบทดสอบที่ใช้อ่านใช้ชื่อว่า ดัชนีพยากรณ์ ซึ่งผู้ที่ถือลิขสิทธิ์ไม่มีหลักฐานเชิงประจักษ์ว่ามันใช้ทำนายอะไรได้ (นอกจากทำเงินให้ตัวเอง) แล้วยังมีดัชนีชีวัดนพลักษณ์ ริโซ-ฮัดสัน ซึ่งรูปแบบบุคลิกภาพของแบบทดสอบนี้ใช้บาปมหันต์ เจ็ดประการเป็นฐานคร่าว เหตุใดแบบทดสอบบุคลิกภาพยังเป็นที่นิยม นักหนา ทั้งที่ความจริงมันคือเรื่องปั้นน้ำเป็นตัว

หลังจากทำการศึกษามาอย่างยาวนานเกี่ยวกับวิธีการใช้แบบทดสอบ บุคลิกภาพในการตัดสินใจจ้างงานและเลื่อนตำแหน่ง แอนนี่ เมอร์ฟี พอล นักข่าวสายวิทยาศาสตร์ได้เสนอว่า คนเรายึดติดกับ MBTI และแบบทดสอบอื่นๆ เพราะเหตุผลที่ไม่เป็นเหตุเป็นผล เหตุผลข้อแรกนั้น แจ่มแจ้งมาก นั่นก็คือต้นทุนจม คนนับพันคนลงทุนทรัพยากรเวลา และเงินเพื่อผันตัวเป็นโค้ชหรือนักอบรมที่สอยไปรับรองด้าน MBTI มาอนกอด เหตุผลข้อที่สองคือช่วงเวลา “ใช่เลย” ที่คนเราประสบเมื่อ การทดสอบมายืนยันสิ่งที่พวกเขาสงสัยเกี่ยวกับตัวเองมานานแสนนาน “คนที่ชอบการแยกประเภท” พอลเขียน “ถูกล่อลวงด้วยภาพตัวตน ในอุดมคติของตัวเอง” พอเป็นอีกรอบนี้แล้วจะไปโทษใครได้ ก็มันชวนใจ มิใช่น้อย!

คำสียหายทางใจของเรื่องปั้นน้ำเป็นตัว

บางที่ต้นทุนในทางปฏิบัติก้อนใหญ่สุดของเรื่องปั้นน้ำเป็นตัวอาจเป็น ข้อเท็จจริงที่ว่า เวลาและความพยายามที่ต้องใช้ไปกับการแก้ไขผลอันไม่ พึงประสงค์นั้น อาจทบทวีคูณเสียยิ่งกว่าเวลาและความพยายามที่ใช้ สร้างเรื่องปั้นน้ำเป็นตัวขึ้นมา การสร้างอาจใช้เวลาไม่กี่วินาที แต่การ หักล้างอาจยาวนานนับปี การเผยแพร่เรื่องปั้นน้ำเป็นตัวผ่านคลื่นวิทยุ นั้น เป็นการประกอบสร้าง และคงความเชื่อและทัศนคติเอาไว้ได้ เพราะการ

ค้นหาว่าคำกล่าวอ้างที่นักจัดรายการวิทยุคนโปรดของคุณพร้องพูดออกมาเป็นจริงหรือไม่ ต้องใช้เวลาและความวิริยะมหาศาลกว่าการเชื่อแหล่งข่าวที่คุณไว้วางใจโดยไม่คิดไตร่ตรอง

ระหว่างการหาเสียงชิงตำแหน่งประธานาธิบดีของบารัค โอบามา ในปี 2008 คู่แข่งเริ่มจุดประเด็นฮือฮาเรื่อง “ความกังขาในชาติกำเนิด” โดยตั้งคำถามว่าสุติบัตรของโอบามาถูกกฎหมายหรือไม่ เขามีคุณสมบัติเป็นประธานาธิบดีหรือไม่ ทั้งฝ่ายเดโมแครตและฝ่ายรีพับลิกันไม่เพียงให้ทรัพยากรบานตะไทไปกับการถกเรื่องความชอบธรรมตามกฎหมายของโอบามาเท่านั้น แต่ความอื้อฉาวนี้ยังคงอยู่ตลอดสมัยวาระการเป็นประธานาธิบดีของโอบามา (และช่วยผลักดันผู้ดำรงตำแหน่งถัดจากเขาอีกต่อหนึ่งด้วย) นี่จึงเป็นเหตุผลที่ผมเชื่อว่าก่อนที่จะเราจะปิดตกว่าเรื่องปั่นน้ำเป็นตัวไม่เหินจะมีพิษมีภัยอะไร เราต้องเข้าใจถึงความเสียหายทางจิตใจที่จะเกิดกับเราด้วย ผลพวงของเรื่องปั่นน้ำเป็นตัวนั้นไปกระทบกระเทือน ความทรงจำ ทศนคติ ความเชื่อ และการตัดสินใจของเราชนิดวินาศสันตะโรเลยทีเดียว

ความเสียหายต่อความทรงจำ

ชิตินี้คือเมืองหลวงของออสเตรเลีย สไตรโพรโมคิดค้นขึ้นที่นอร์เวย์ สหรัฐอเมริกาเก็บอาวุธอานุภาพทำลายล้างสูงไว้ในเมืองฟรีโดเนีย ข้อความทั้งมวลล้วนเป็นเท็จทั้งสิ้น ทว่าคุณมักจำข้อความผิด ๆ ว่าเป็นจริงเอาง่าย ๆ เพราะผมเป็นคนเล่าให้ฟัง ทีมนักจิตวิทยาการรู้คิดนำโดยอาจารย์ลิซา ฟาซิโอ จากมหาวิทยาลัยแวนเดอร์บิลท์แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าพฤติกรรมนี้คือเรื่องจริง

นานมาแล้วที่นักจิตวิทยาการรู้คิดเชื่อว่าคนเราตัดสินความจริงหรือเท็จของคำกล่าวหนึ่งๆ เช่น “มหาสมุทรแอตแลนติกคือมหาสมุทรที่ใหญ่ที่สุดในโลก” ด้วยการฟังความทรงจำ แต่นักจิตวิทยากลับค้นพบว่าความง่ายดายในการหวนคิดถึงข้อเท็จจริงหนึ่งๆ ต่างหากที่ทำให้รู้สึกว่สิ่งนั้นๆ “จริง” แค่นั้น

การกล่าวเท็จดังมากมายยืมแปลใส่หน้าเราตามโฆษณาสินค้าโฆษณาชวนเชื่อทางการเมือง ข่าวลือ และอะไรเทือกๆ นั้น การเผชิญคำกล่าวอ้างเท็จกระหน่ำๆ ก็เป็นหนทางหนึ่งที่ทำให้ความเชื่อผิดๆ ซึ่งแอบแฝงอยู่มาเป็น “ความจริง” ขึ้นมาเสียได้ แต่เรื่องชวนสะดุ้งสมองจริง ๆ ในงานวิจัยของฟาซิโอคือเรื่องที่ว่าระดับความรู้ที่เราไม่ได้ช่วยปกป้องเราให้รอดพ้นจากการปั่นแต่งมายาแต่อย่างใด แม้จะอนุมานกันว่าการเจอข้อความใดซ้ำๆ เช่น “เบ็ตตี้ เดวิส เป็นชื่อของนักแสดงหญิงที่ได้รับรางวัลนักแสดงนำหญิงยอดเยี่ยมจากภาพยนตร์เรื่อง *แมรีปีปปีนส์*” ก็คงไม่ได้ทำให้คนที่รู้ความจริงเชื่อข้อความนี้แต่อย่างใด แต่งานวิจัยของฟาซิโอกลับแสดงผลตาลบิตร ผลวิจัยบอกว่าแทนที่จะใช้ความรู้จริง ๆ เป็นตัวช่วยคิดตัดสินใจ แต่คนเรากลับไปใช้ประสบการณ์ส่วนตัวว่าหวนคิดถึงบางสิ่งง่ายหรือยาก

ในการศึกษาชิ้นหนึ่ง แรกสุดผู้เข้าร่วมการทดลองต้องรายงานผลว่าพวกเขาคิดว่าข้อความต่างๆ ที่ได้อ่านนั้นน่าสนใจแค่ไหน เช่น ข้อความว่า “เวนิสคือเมืองในอิตาลีที่ขึ้นชื่อเรื่องมีคลองมากมาย” บางข้อความก็จริง แต่บางข้อความก็หาความจริงไม่เจอ จากนั้นต้องตัดสินใจว่าข้อความเหล่านี้ และข้อความใหม่อีกมากมายเป็นจริงหรือไม่ ที่สำคัญก็คือฟาซิโอและคณะตรวจสอบมาก่อนแล้วว่าผู้เข้าร่วมการทดลองรู้จริงในเนื้อหาของข้อความที่จะได้อ่านหรือไม่ ผลลัพธ์ช่างน่าประหลาดใจนักเสียยิ่ง แม้ว่าผู้เข้าร่วมแสดงออกว่ามีความรู้เฉพาะทางก็ตาม แต่กลับเชื่อข้อความเท็จ

ว่าเป็นความจริงถ้าได้อ่านข้อความนั้นๆ แค่ครั้งเดียว พฤติกรรมเช่นนี้เรียกว่า *ปรากฏการณ์ความจริงลวง (illusory truth effect)* คือการที่เราเชื่อว่าข้อมูลเท็จเป็นจริงหลังจากที่เจอข้อมูลนั้นซ้ำๆ เช่น เมื่อผู้ลงสมัครตำแหน่งทางการเมืองพูดเรื่องที่ไม่มีทางเป็นจริงซ้ำแล้วซ้ำเล่า (และสื่อกระแสหลักกับโซเชียลมีเดียคอยตอกย้ำ) ผู้มีสิทธิลงคะแนนเสียงจะเริ่มเชื่อว่ามันเป็นจริง

ข้อมูลที่เรารู้สึกว่าจริงและการเก็บใส่ลิ้นชักความทรงจำมีผลอย่างยิ่งต่อสิ่งที่เราจะรับรู้ในภายหลัง ทั้งวิธีที่เราประมวลข้อมูลใหม่ๆ ตลอดจนการตัดสินใจของเรา เรื่องป็นน้ำเป็นตัวซึ่งอย่างน้อยๆ ก็ครั้งหนึ่งละที่มีโอกาสเป็นเท็จ อาจมีผลต่อการคิดได้อย่างย่อยยับ

ความเสียหายต่อความเชื่อและทัศนคติ

สิ่งที่เรารู้สึกว่าเป็นจริงและความรู้สึกของเราต่อ “ความจริง” ส่งผลต่อวิธีที่เราตัดสินใจในระดับรากฐานเลยทีเดียว ความเชื่อและทัศนคติของเราทำหน้าที่เป็นดั่งเข็มทิศทางศีลธรรม นำทางความสัมพันธ์ที่มีต่อผู้อื่น และจุดใจพฤติกรรมที่เรากระทำในกิจกรรมน้อยใหญ่ในชีวิต เป็นเพราะทัศนคติและความเชื่อนี้เอง เราจึงอาบน้ำโดยใช้สบู่หรือไม่ใช้สบู่ แปรงฟันหรือไม่แปรงฟัน กินเนื้อหรือมังสวิรัติ ขับรถเหยื่อฮอนด้าหรือว่าฟอร์ด ลงคะแนนเสียงให้ผู้สมัครพรรคการเมืองคนนี้หรือคนนั้น กินยาตามใบสั่งของแพทย์หรือเยียวยาด้วยสมุนไพร

เรื่องป็นน้ำเป็นตัวส่งผลกระทบได้ทั้งต่อความเชื่อและทัศนคติของเรา ที่ผมรู้เรื่องนี้เพราะงานวิจัยที่เราทำกันในห้องปฏิบัติการศึกษาเรื่องป็นน้ำเป็นตัว เคยทำการทดสอบผลกระทบของเรื่องป็นน้ำเป็นตัวต่อความเชื่อและทัศนคติมานานักต่อนักแล้วนะสิ

ในการศึกษาหนึ่ง เราให้ผู้เข้าร่วมการทดลองประจันหน้ากับเรื่องปั่นน้ำเป็นตัวหรือคำโกหก ผ่านวิธี *ปรากฏการณ์คนนอนหลับ (sleeper effect)* ปรากฏการณ์คนนอนหลับ คือ ผลกระทบที่ตามมาอย่างล่าช้ามาก หลังจากที่เราคนหนึ่งพยายามโน้มน้าวใจคนให้เปลี่ยนทัศนคติในบางเรื่อง เช่น เมื่อคนเราได้รับแต่ข้อมูลเชิงบวกเกี่ยวกับบางสิ่ง (เช่น ร้านอาหารใหม่) ก็มีแนวโน้มว่าจะสร้างทัศนคติเชิงบวกต่อเรื่องนั้นๆ ขึ้นมา หากไปรับรู้เรื่องแย่ๆ เกี่ยวกับแหล่งที่มาของข้อมูลดังกล่าวในภายหลัง ซึ่งทำให้พวกเขาเกิดการตั้งคำถามว่าเรื่องนี้มันจริงหรือเปล่า (เช่น โฆษณาที่ปะปนคำโกหก) พวกเขาจะลดระดับทัศนคติให้ต่ำลงทันที โดยบอกว่ามีทัศนคติเชิงบวกลดน้อยถอยลง ครั้นเมื่อเวลาผ่านไป (เช่น สองสัปดาห์) ทัศนคติแรกจะเริ่มกลับมา และพวกเขาก็รายงานว่า มีทัศนคติค่อนข้างไปในเชิงบวก อันที่จริงแล้วบางครั้งทัศนคติครั้งหลังนี้ มันบวกเสียยิ่งกว่าเมื่อครั้งแรกด้วยซ้ำ

ผู้เข้าร่วมการทดลองของเราจะได้รับแผ่นพิมพ์โฆษณา ซึ่งให้รายละเอียดรสชาติที่อร่อยเลิศและประโยชน์ต่อสุขภาพของพิซซ่าปลอดกลูเตนที่ทางเราขายขึ้นมา จากนั้นเราจะแจ้งให้ผู้เข้าร่วมการทดลองทราบว่าในโฆษณามีข้อความที่ไม่ตรงปกอยู่ด้วย ที่สำคัญคือเราใส่ไคล้ว่าส่วนที่ไม่ตรงปกนั้นคือเรื่องปั่นน้ำเป็นตัวและคำโกหกแบบใดๆ เราจัดการวัดทัศนคติที่มีต่อพิซซ่าทันทีหลังจากที่ผู้เข้าร่วมการทดลองได้รับแจ้งเรื่องข้อความไม่ตรงปกในโฆษณา และจัดการวัดทัศนคติอีกครั้งในอีก 14 วันต่อมา การจัดการให้ข้อความไม่ตรงปกว่าเป็นคำโกหกหรือเรื่องปั่นน้ำเป็นตัวนี้ ส่งผลต่อทัศนคติที่ผู้เข้าร่วมการทดลองมีต่อพิซซ่าอย่างไร

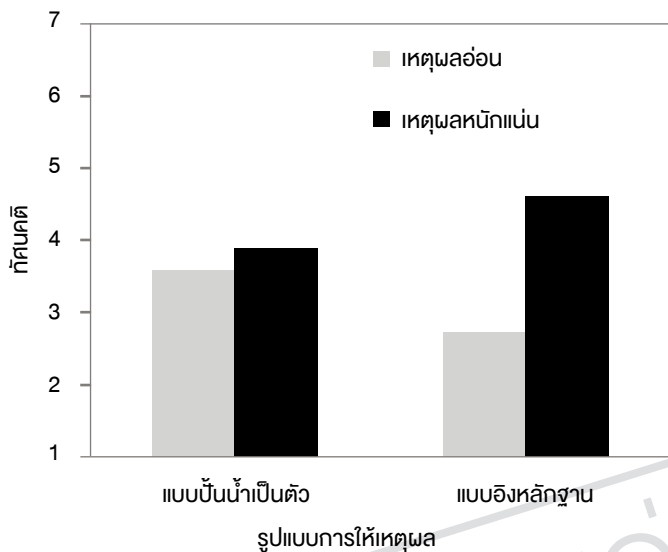
ในการทดลองเรื่องปรากฏการณ์คนนอนหลับส่วนใหญ่แล้วพบว่าทัศนคติเรื่องพิซซ่าจะเป็นไปในเชิงบวกมากขึ้นหลังผ่านไปสองสัปดาห์

เมื่อเทียบกับการวัดผลทันทีหลังจากผู้เข้าร่วมการทดลองรู้ว่าในโฆษณา มีข้อความไม่ตรงปก อย่างไรก็ตาม การจัดฉากให้ข้อความไม่ตรงปก เป็นเรื่องปั่นน้ำเป็นตัวหรือคำโกหกก็สำคัญ เมื่อผ่านไปสองสัปดาห์ ในหมู่ผู้เข้าร่วมการทดลองที่คิดว่าตนโดนปั่นน้ำเป็นตัวใส่กลับมีทัศนคติ เป็นบวกขึ้นอย่างมีนัยสำคัญมากกว่ากลุ่มที่คิดว่าถูกโกหก

อีกประการหนึ่ง ผู้เข้าร่วมการทดลองทั้งสองกลุ่ม ไม่ว่าจะโดน ปั่นน้ำเป็นตัวหรือโดนโกหกใส่ก็ตาม ต่างก็จำรายละเอียดสำคัญไม่ได้ว่า แหล่งที่มาที่หักล้างข้อมูลเชิงบวกเกี่ยวกับพิชชานั้นมาจากไหน ซึ่งบ่งชี้ว่า เรื่องปั่นน้ำเป็นตัวนั้นลืมนำมาพอมๆ กับคำโกหก การทดลองของเรานั้น สำคัญ เพราะมันแสดงให้เห็น (อย่างเชื่อถือได้) ว่าเรื่องปั่นน้ำเป็นตัวส่งผล ในปรากฏการณ์คนนอนหลับมากกว่าคำโกหก

ห้องปฏิบัติการศึกษาเรื่องปั่นน้ำเป็นตัวของผมยังสนใจว่าเรื่องปั่นน้ำ เป็นตัวอาจมีข้อได้เปรียบที่เกี่ยวข้องกับการให้เหตุผลโดยอ้างอิงตาม หลักฐานหรือไม่ เราใช้เหตุผลนั้นเพราะเรื่องปั่นน้ำเป็นตัวสื่อถึงการละเลย ความจริง เรื่องปั่นน้ำเป็นตัวน่าจะใช้ *การคิดระดับต่ำ* ซึ่งก็คือรูปแบบ การคิดที่ไม่ซับซ้อน เมื่อดูจากการที่พวกปั่นน้ำเป็นตัวดันไปมุ่งเน้นแง่มุม ที่ไม่ค่อยสลักสำคัญ เช่น ปริมาณของเหตุผลหรือความน่าดึงดูดใจ ของตัวบุคคล เพราะการสื่อสารโดยอิงจากหลักฐานนั้นสื่อถึงความใส่ใจ ในความจริง การให้เหตุผลโดยอิงจากหลักฐานจึงน่าจะใช้ *การคิดระดับสูง* คือรูปแบบการคิดที่ซับซ้อนเมื่อดูจากการมุ่งเน้นไปที่แง่มุมสำคัญและ ความหนักแน่นของเหตุผล

เพื่อทดสอบแนวคิดนี้ เราจึงจัดการให้ข้อมูลภูมิหลังเรื่องนโยบาย สอบประมวลความรู้ตามข้อบังคับใหม่แก่นักศึกษาที่เข้ามาเป็นผู้ร่วมการ ทดลอง (นโยบายนี้ยังอยู่ในขั้นตอนการพิจารณาของมหาวิทยาลัย)

ซึ่งภายใต้นโยบายที่วางนี้ นักศึกษาต้องสอบประมวลความรู้ในสาขาที่ศึกษาให้ผ่านก่อนจึงจะเรียนจบได้ (นักศึกษาส่วนใหญ่เกลียดแนวความคิดนี้)

ก่อนจะเสนอทัศนคติของตัวเองที่มีต่อนโยบายนี้ ผู้เข้าร่วมการทดลองต้องวิพากษ์วิจารณ์เหตุผลที่อ่อน (เช่น มหาวิทยาลัยดัดการดำเนินการนโยบายนี้อยู่) หรือเหตุผลที่หนักแน่นในนโยบายนั้น (เช่น “เมื่อทำงานที่แรก บัณฑิตจากมหาวิทยาลัยที่มีการสอบประมวลความรู้ได้เงินเดือนสูงกว่า”) ซึ่งอยู่ในรูปของเรื่องปั้นน้ำเป็นตัวหรือความใส่ใจในหลักฐานอย่างเห็นได้ชัด เรื่องที่ให้เหตุผลแบบปั้นน้ำเป็นตัวจะบ่งชี้ความสนใจในหลักฐานจริงแท้ (ที่หาได้ทั่วไป) ตั้งแต่ระดับน้อยนิดไปจนถึงขั้นไม่สนใจเลย (เช่น “ฉันเชื่อว่ามีการวิจัยเรื่องนี้ แต่ฉันไม่สนใจหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับมันสักเท่าไร”) ส่วนการให้เหตุผลเดียวกันแบบอิงหลักฐานจะเกี่ยวพันด้วยความคิดเห็นที่บ่งชี้ว่าสนใจในหลักฐานแท้จริงที่หาได้ (เช่น “ฉันสนใจหลักฐานเกี่ยวกับประเด็นนี้จริงๆ”)

เป็นจริงดังคาด การวิเคราะห์ทัศนคติที่มีต่อนโยบายสอบประมวลความรู้ได้เผยให้เห็นว่า การให้เหตุผลที่หนักแน่นนั้นโน้มน้าวใจได้มากกว่า การให้เหตุผลที่อ่อน เมื่อรูปแบบการให้เหตุผลจับคู่กับการอิงหลักฐาน ส่วนในกลุ่มผู้เข้าร่วมการทดลองที่เจอกับเรื่องปั่นน้ำเป็นตัวไม่ได้ผลลัพธ์แบบเดียวกัน กล่าวคือ จะหนักแน่นหรืออ่อนยวบ เหตุผลแบบไหน ก็ไม่ได้มีประสิทธิภาพมากไปกว่ากันเลย เมื่อการให้เหตุผลนั้นมาในรูปของเรื่องปั่นน้ำเป็นตัว

ที่น่าสนใจก็คือขณะที่การให้เหตุผลแบบปั่นน้ำเป็นตัวเหมือนจะลดทอนความน่าเชื่อถือของเหตุผลที่หนักแน่นลง ทว่ามันกลับไปเพิ่มความน่าเชื่อถือให้เหตุผลที่อ่อนแทน เมื่อในมือมีอาวุธแค่เหตุผลที่จืดจาง เหลือเกิน การปั่นน้ำเป็นตัวยังอาจเป็นประโยชน์แก่ผู้โน้มน้าว แต่เมื่อมีเหตุผลที่แข็งแรงหนักแน่นก็กลับจะเป็นผลเสียต่อตัวผู้โน้มน้าวไปเสียได้ เพราะมันดูเหมือนเขากำลังปั่นน้ำเป็นตัวยู่ ในฐานะผู้บริโภคข้อมูล ความเชื่อและทัศนคติไม่ใช่สิ่งที่เราควรยอมให้ไปตั้งอยู่บนพื้นฐานของการปั่นน้ำเป็นตัวย เพราะความเชื่อผิด ๆ และทัศนคติที่ไม่น่าพึงสมัยมีพละนาภาพสร้างผลพวงอันเลวร้ายได้

ความเสียหายต่อการตัดสินใจ

การตัดสินใจหลาย ๆ ครั้งของคนเราทำไปบนพื้นฐานของการรับรู้และความเชื่อที่อาบอ้อมไปด้วยเรื่องปั่นน้ำเป็นตัวย การตัดสินใจเหล่านี้ไปไกลเกินกว่าแค่เรื่องไวน์ อาหาร เพชร หรือรถที่เราซื้อ เรื่องปั่นน้ำเป็นตัวยคือรากฐานของความคิดที่มีมลทินและการตัดสินใจแย่ ๆ ซึ่งนำไปสู่ผลลัพธ์ด้านสุขภาพที่ไม่ดี ความสูญเสียทางการเงิน ผลพวงทางกฎหมาย ความล้มพันธ์ที่พังพินาศ รวมถึงเวลาและทรัพยากรที่สูญเปล่า

ระหว่างปี 1958 ถึง 1962 เรื่องปั่นน้ำเป็นตัวคร่าชีวิตผู้คนมากกว่า การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ถึง 6 เท่า คุณคงไม่เคยได้ยินเรื่องนี้เลยสิว่า เหตุการณ์ที่จะเล่าต่อไปนี้นับเป็นผลลัพธ์ของเรื่องปั่นน้ำเป็นตัวที่สดชั้วที่สุดในศตวรรษที่ 20 ก็ว่าได้

เหมาเจ๋อตง หรือที่เรียกกันอย่างเคารพว่าท่านประธานเหมา เป็นคอมมิวนิสต์ชาวจีนที่ทำการปฏิวัติและขึ้นสู่ตำแหน่งปกครองสูงสุดในฐานะประธานพรรคคอมมิวนิสต์จีน (Chinese Communist Party; CCP) นับตั้งแต่ก่อตั้งพรรคในปี 1949 จวบจนวาระสุดท้ายของชีวิต ในปี 1976 โดยเมื่อปี 1958 เหมาประสิทธิ์ประสาทนโยบายก้าวกระโดดครั้งใหญ่ อันเป็นนโยบายทางเศรษฐกิจและสังคมที่นำโดยพรรคคอมมิวนิสต์จีน ซึ่งใช้แนวคิดเปลี่ยนจีนจากประเทศเศรษฐกิจสังคมนิยมไปเป็นสังคมคอมมิวนิสต์ผ่านการก่อตั้งประชาคม แผนการหนึ่งของเหมา ก็คือ การเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรและนำอุตสาหกรรมเข้าสู่เขตชนบท อันทุรกันดาร แม้ข้าราชการบางส่วนจะกังขาความสามารถของจีนในการเก็บธัญพืชไว้ในคลัง หากก็ไร้ผู้หาญกล้าท้าทายท่านประธานเหมา

นอกจากจะกำหนดให้การทำไร่ไถนาส่วนตัวเป็นเรื่องผิดกฎหมายแล้ว เหมายังประกาศสงครามกับสัตว์สี่ชนิดในโทษฐานว่าเป็นต้นตอที่ทำให้ผลผลิตทางการเกษตรไม่เพียงพอ จากการรณรงค์กำจัดสัตว์รบกวนสี่ชนิด สัตว์ทั้งสี่ประเภทที่ว่าจึงต้องถูกกำจัดทิ้ง อันได้แก่ หนู แมลงวัน ยุง และนกกระจอก ในคราวแรกแนวคิดนี้ก็ฟังดูเข้าท่าดีไม่หยอก เพื่อพิทักษ์พืชพรรณธัญญาหาร ทางกรจึงมีคำสั่งให้ประชาชนกำจัดนกกระจอกและนกป่าอื่นๆ ที่มาจิกกินเมล็ดพืชทิ้งไป ทั้งยังเชื่อกันว่านกกระจอกมาจิกผลผลิตในโกดังและนาข้าว ประเมินเป็นตัวเลขเบ็ดเสร็จว่านกกระจอกหนึ่งตัวทำให้ธัญพืชหายไปปีละสี่ปอนด์ อย่างไรก็ตาม การกล่าวโทษสัตว์รบกวนทั้งสี่ชนิดคือเรื่องปั่นน้ำเป็นตัวดี ๆ นี่เอง ค่าที่ไม่มีใครรู้จริงๆ ว่า

พวกมันคือสาเหตุหลักของปัญหาหรือไม่ และอยากจะเชื่อกันว่าทางแก้ปัญหาก็กง่าย ๆ แค่ว่าจัดพวกมันทิ้งไปก็สิ้นเรื่อง

ปฏิบัติการทำลายล้างนกกระจอกนี้เป็นที่รู้จักกันในชื่อว่า การรณรงค์บดขยี้นกกระจอก โดยชาวจีนนับล้าน ตั้งแต่ข้าราชการไปจนถึงเด็กนักเรียนต่างตบเท้าเข้าสู่ไร่นาและถนนหนทางอย่างเงยบเขยิบพร้อมกับหม้อ กระทะ ทังพี ตลอดจนเครื่องครัวสารพัดชนิดในมือพร้อมเปิดสงครามกับเจ้านกกระจอกผู้ต่ำต้อย ในเดือนพฤษภาคมปี 1958 ประเมินว่ามีนกกระจอกราว 4,310,000 ตัวถูกกำจัดทิ้งทั่วประเทศจีน เด็กหนุ่มอายุ 16 ปีนามว่าหยางซือเหมิน แทบจะเป็นวีรบุรุษของชาติจากผลงานการฆ่านกกระจอก 20,000 ตัวด้วยวิธีแอบซุ่มตามดู ซี่เป่าร้องนก แล้วปีบคอพวกมันด้วยมือเปล่า

แต่นอกเหนือไปจากธัญญาหาร นกกระจอกและนกศัตรูพืชอื่น ๆ ยังจิกกินตักแตนและแมลงกินพืชผลต่าง ๆ ด้วย เมื่อไม่มีนกกระจอกคอยยั้ง ๆ พวกมันไวก้าง ประชากรสัตว์กินพืชผลก็เติบโตระเบิดระเบือ บังเกิดความเสียหายย่อยยับแก่เรือกสวนไร่นาอย่างแจ่มแจ้งเสียจนในเดือนเมษายนปี 1960 เหม่าต้องยุติการรณรงค์บดขยี้นกกระจอกนี้เสีย แล้วเบนเข็มไปกำจัดตัวเรือดแทน หากปัญหาก็กหาได้ยุติสมใจท่านประธานไม่ เมื่อในปี 1962 ความไม่สมดุลทางระบบนิเวศอันเป็นผลจากการฆ่าล้างบางนกกระจอกกลายเป็นสาเหตุหนึ่งของทุพภิกขภัยครั้งใหญ่ของจีน การก้าวกระโดดครั้งใหญ่กลับกลายเป็นการถอยหลังลงคลองครั้งวินาศสันตะโรของประเทศชาติ ชาวจีนทั้งบุรุษ สตรี และเยาวชนกว่า 36 ล้านคนต้องอดอยากหิวโหยจนสิ้นชีวิต กระทั่งกลายเป็นทุพภิกขภัยและหายนะจากน้ำมือมนุษย์ครั้งใหญ่ที่สุดในประวัติศาสตร์มนุษยชาติ

เป้าหมายของเหมาคือเปลี่ยนการกสิกรรมของจีน แต่กลับลงเอยด้วยการนำประเทศไปสู่ภัยพิบัติแทน การบดขยี้นกระจอกไม่ได้อิงจากความรู้ที่มีอยู่และหลักฐานที่แท้จริง แล้วทุกคนก็เชื่อตามกันไปหมด ไม่ใช่แค่ความไม่รู้ที่แพร่สะพัดและการปฏิเสธศาสตร์หิ้งโซอาหารอันเป็นเรื่องพื้นฐาน รวมทั้งการผสมโรงให้ท้ายคำกล่าวอ้างชนิดหน้ามีดตามัวทั้งที่ไม่มีมูลเลยว่โดยเจลี่ยแล้วนกระจอกบริโภครัญพิชปีละสี่ปอนด์จริงหรือ ร้ายเข้าไปอีกที่เจ้าหน้าที่ทางการจีนยังเผยแพร่เรื่องปั้นน้ำเป็นตัวนี้ด้วย แต่กลับไม่มีใครกล้ารายงานหายนะทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นจากนโยบายก้าวกระโดดครั้งใหญ่ของเหมา แทนที่จะเผชิญหน้ากับความเป็นจริงกลับมีรายงานที่บันทึกไว้ว่าเจ้าหน้าที่รัฐโทษว่ที่ผลผลิตอาหารลดลงเป็นเพราะสภาพอากาศเลวร้ายต่างหาก สุดท้ายแล้วก็ม่มีการจัดการอะไรทั้งสิ้น

เมื่อเมฆหมอกครึ้มดำแห่งเรื่องปั้นน้ำเป็นตัวสลายไป รัฐบาลจีนก็สงบศึกกับนกระจอกด้วยการนำเข่านกสายพันธุ์นี้ 250,000 ตัวมาจากสหภาพโซเวียต นกระจอกได้รับโอกาสอีกครั้ง พวกมันเพิ่มจำนวนขึ้นกลับมาจิกแมลงกินพืชจำนวนมหาศาล ไร่ธัญญาหารเฟื่องฟู ข้าวปลาอาหารดาษดื่น และผู้คนที่เลิกขาดอาหารตายในที่สุด

ถ้าเราคิดว่าเรามีภูมิต้านทานเรื่องปั้นน้ำเป็นตัวกันแล้วในทุกวันนี้ก็แปลว่เรากำลังปั้นน้ำหลอกตัวเองอยู่ เหตุการณ์อย่างทุพภิกขภัยครั้งใหญ่ของจีนไม่มีทางเกิดขึ้นกับเราหรอก เพราะแนนอนอย่างที่สุดว่เรื่องแบบนี้ย่อมเกิดขึ้นได้ และนี่ก็คือเหตุผลว่เราไม่ต้องการเรื่องปั้นน้ำเป็นตัวหรอก จริงๆ นะ

ความเชื่อที่คนเรายึดถืออยู่ลึกๆ เป็นตัวขับเคลื่อนการตัดสินใจของเรา ฉะนั้นความไว้วางใจและการถกเถียงแลกเปลี่ยนที่ปราศจากการ

บั้นน้ำเป็นตัวจึงสำคัญอย่างยิ่งยวด ตลอดประวัติศาสตร์ ความเชื่อของผู้นำการตัดสินใจของเรา (เช่น คนจำพวกประธานาธิบดี) ได้นำพาเราไปสู่สงคราม สันติภาพที่ล่าช้า พันธมิตรที่แตกแยก และศัตรูที่ถูกพะเน้าพะนอ ในบางครั้งความเชื่อของผู้นำการตัดสินใจยังนำเราไปพิชิตดินแดนใหม่ ก่อตั้งผู้คน ปลดปล่อยทาส ประกาศว่าโลกแบน และส่งเราไปเยือนดวงจันทร์ด้วย เหตุการณ์ทั้งหมดนี้เกิดขึ้นเพราะผู้นำการตัดสินใจทอดทิ้งความเชื่อที่หนักแน่นมั่นคงเอาไว้ โดยที่ความเชื่อบางอย่างก็อิงอยู่กับเรื่องบั้นน้ำเป็นตัว ในฐานะพลเมืองเปี่ยมความรับผิดชอบ การที่เรารู้ว่าผู้นำการตัดสินใจของเราเชื่ออะไรจึงเป็นเรื่องสำคัญ และเราก็ต้องรู้ด้วยว่าพวกเขาเชื่อเช่นนั้นเพราะเหตุใดและอย่างไร โดยที่ไม่มีเรื่องบั้นน้ำเป็นตัวเจือปนด้วยนะ เพราะเราจะช่วยกันขนานใหญ่เลยละ หากผู้นำการตัดสินใจหมกเม็ดว่าพวกเขาเชื่ออะไร อย่างไร และทำไม

แต่ความเป็นจริงก็ช่างโศกเศร้า เมื่อความทรงจำ ความเชื่อ ทศนคติ และการตัดสินใจส่วนใหญ่ของเราล้วนตั้งอยู่บนพื้นฐานของเรื่องบั้นน้ำเป็นตัวมากกว่าการใช้เหตุผลโดยอิงจากหลักฐาน เช่นนี้แล้วการทำความเข้าใจเรื่องบั้นน้ำเป็นตัวอย่างลึกซึ้งจึงอาจเป็นหนึ่งในประเด็นสังคมและสติปัญญาที่สำคัญที่สุดที่เราเผชิญอยู่ก็เป็นได้